

Hoe bouw je een 'teletijdmachine' voor versterkt erfgoed?

Casestudies Lillo en Herentals

Studiedag versterkt erfgoed 7 oktober 2023

Prof. dr. Iason Jongepier

Algemeen Rijksarchief - Universiteit Antwerpen

Outline

1. Een 'teletijdmachine'?
2. Bronnen voor versterkt erfgoed
3. Stappenplan
4. **Tijdmachines in de praktijk**
  1. Reconstructie Herentalse vesten – ruimtelijke planning
  2. Fort Lillo in 2D en 3D – publiekswerking erfgoed

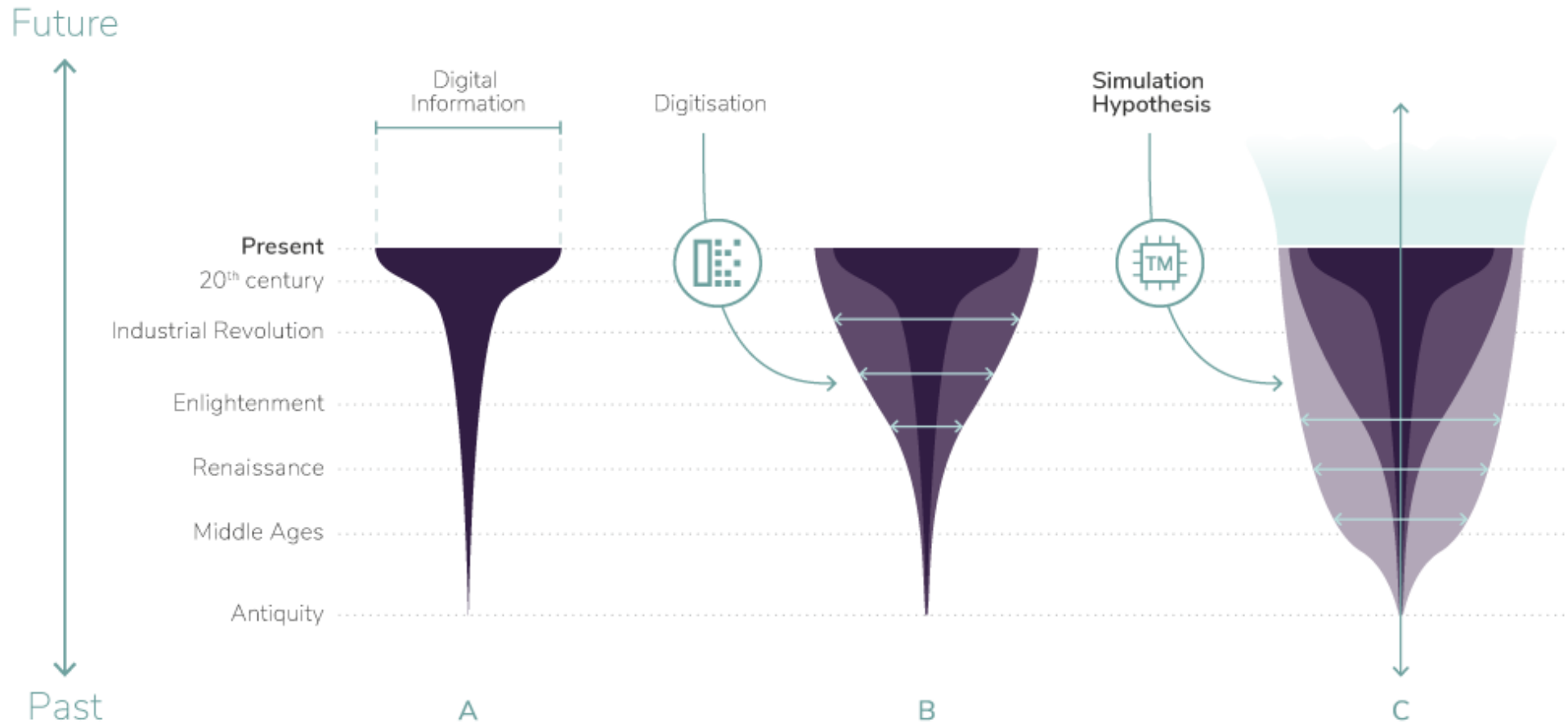
Een teletijdmachine?

Kadering binnen lopend (inter)nationaal onderzoek

Time Machine Europe

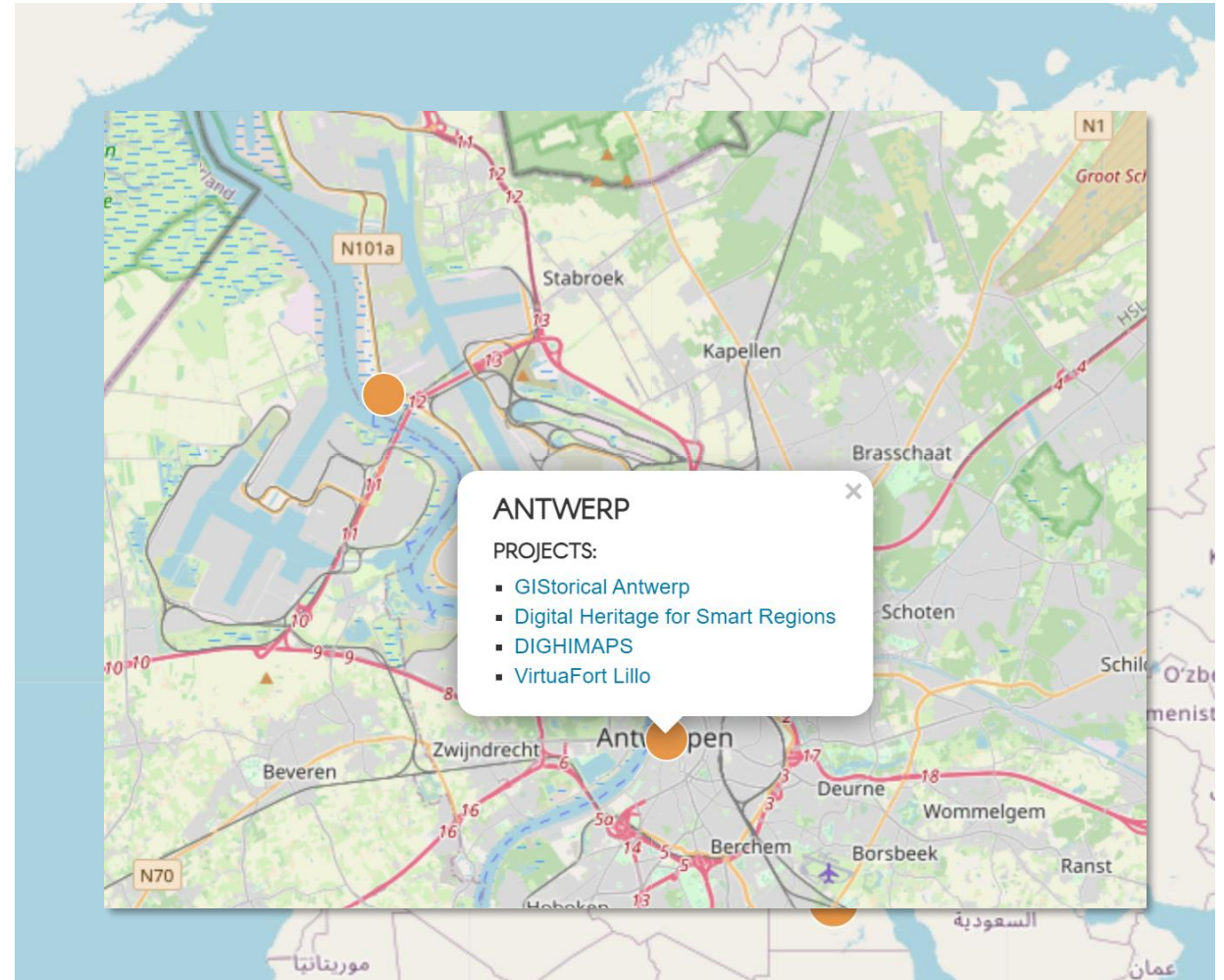
- **Digitaal informatiesysteem voor economische, sociale, culturele en geografische evolutie**
- **Centrale rol voor technologie voor grootschalige verwerking: “Big Data of the Past”**
- **> 650 deelnemers uit 40 landen**
  - Oa: universiteiten, private partners, GLAM, ...
- **Ultieme doel: spatiotemporele 4D reconstructies**

“Big data of the past”

Local Time Machines

- Lokale initiatieven
- ‘Time Machine Technology’
- Zeer gevarieerd
- Voorlopig zonder gemeenschappelijke standaarden
- Vb: Amsterdam, Venetië, Dresden en Antwerpen!

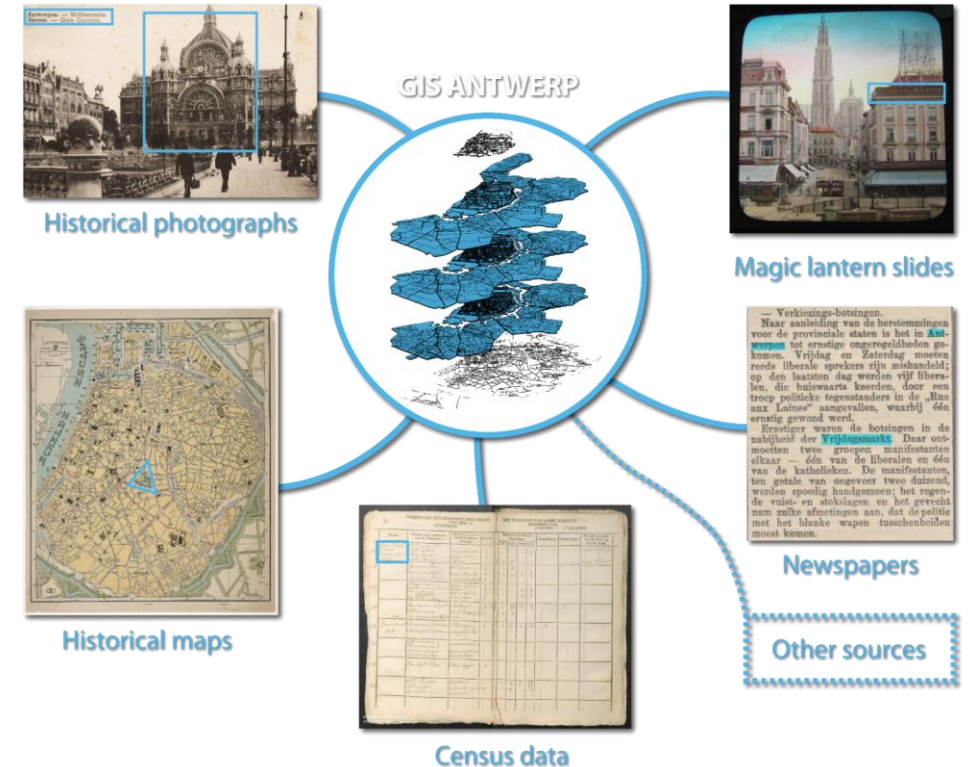
Antwerp Time Machine

GISHistorical Antwerp: basisinfrastructuur

Herentals-Kleine Nete: toolkit

Virtuafort Lillo: VR applicatie

VERSTERKT ERFGOED

Een tijdmachine?

- Uiteraard bestaat tijdrijzen (nog 😊) niet daadwerkelijk...
- Maar we kunnen wel nieuwe manieren vinden om het verleden beter inzichtelijk te maken
- Zowel op (academisch) niveau
  - Analyses
- **Als voor een breder publiek en/of met maatschappelijke doeleinden**
  - Presentatie van historische gegevens

Workflow voor een tijdmachine

1. Verzameling historische bronnen

- Kaarten, doorsneden, informatie rond gebouwen en bewoners, ...

2. Verwerking historische bronnen

- Gemeenschappelijke deler: ruimte!
- Verwerking in Geografische Informatiesystemen (GIS)

Georeferentie historische kaarten
Vectorisatie historische kaarten
Linken historische data aan ruimte

3. Presentatie

- 2D/3D-AR/VR

STAPPENPLAN

CASE STUDIES HERENTALS & LILLO

1. Bronnen

Belangrijke kaarten voor fortificaties

Vindplaatsen kaarten versterkt erfgoed

- **Rijksarchief in België**
  - Inventarissen
  - Cartesius
- **Overige bewaarplaatsen**
  - KBR
  - Geopunt
  - Stadsarchieven
    - Vb. Felixarchief Antwerpen
  - ....

Algemeen Rijksarchief: zoeken algemeen

Het Rijksarchief in België

Zoeken door alle gegevens

Vul onze enquête in»

Thuispagina Archieven Archiefvormers Personen Bibliotheek Thema's

kaart antwerpen
Zoeken

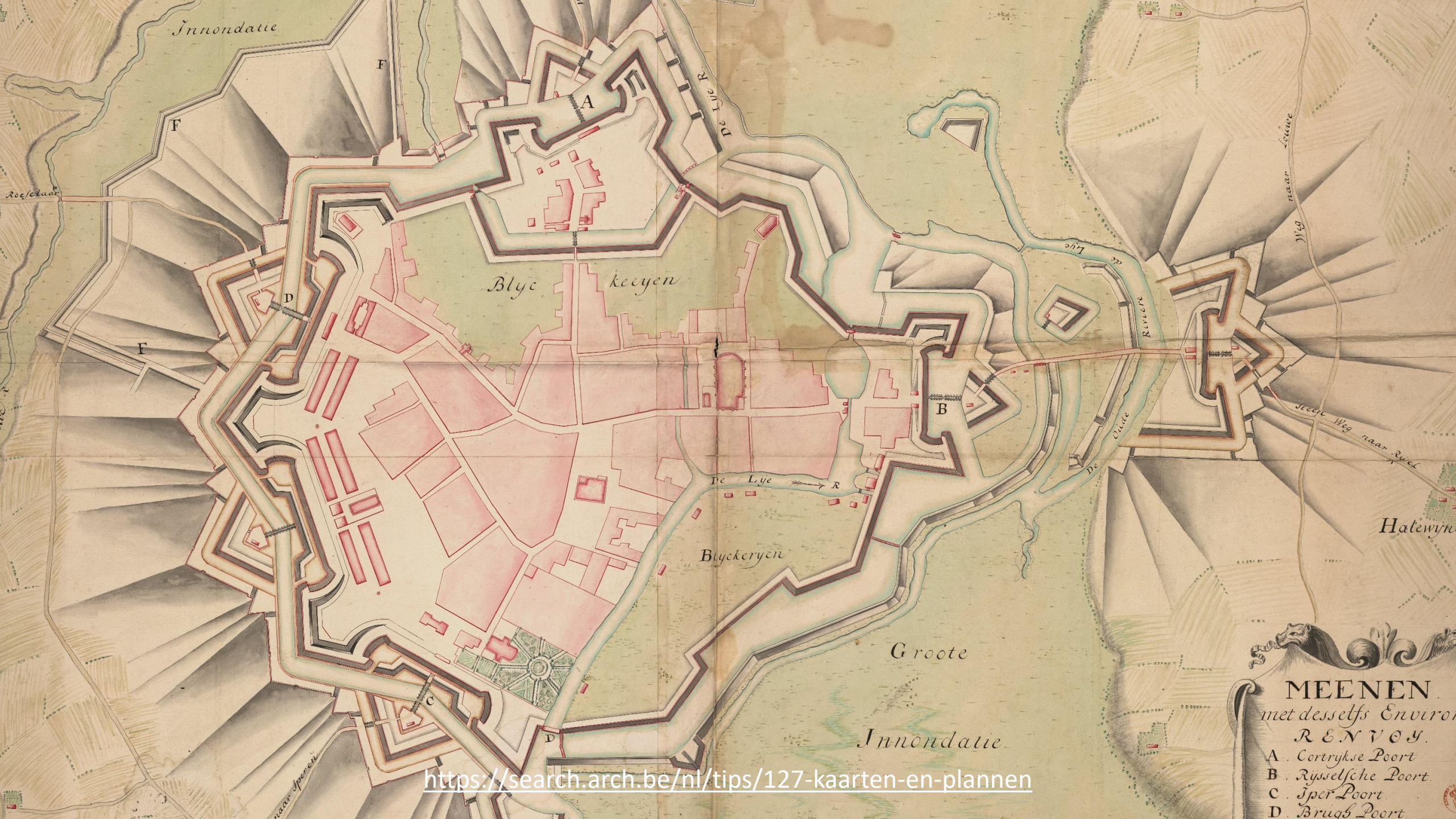
<http://www.arch.be>
De archiefbewaarplaatsen

Resultaat zoekopdracht

- **Personen**
Totaal: 139 resultaten gevonden
- **Archieven**
Totaal: 334 resultaten gevonden
- **Archiefvormers**
Totaal: 5 resultaten gevonden
- **Archievenoverzichten en gidsen**
Er zijn geen resultaten gevonden
- **Tips voor onderzoek**
Er zijn geen resultaten gevonden

Algemeen Rijksarchief zoeken in collecties

- Algemeen Rijksarchief te Brussel
  - Atlassen van de niet-bevaarbare waterwegen
  - ~~Gegraveerde en gedrukte kaarten en plannen~~
  - Militaire kaarten in 1934 door de Nederlandse regering aan België overgedragen
  - Kaarten bij de aanplakbiljetten voor de verkoop van nationale goederen
  - Kaarten en plattegronden in handschrift. Reeks I. (nrs. 1-2185)
  - Kaarten en plattegronden in handschrift. Reeks I. (nrs. 2186-3329)
  - Kaarten en plattegronden in handschrift. Reeks II.
  - Kaarten en plattegronden van het Justitiepaleis, 1862-1950
  - Kaarten en plattegronden van de Jointe voor de Betwiste Gebieden
  - Kaarten van het notariaat generaal van Brabant
  - Plannen Dewez
  - Primitieve plannen van het Kadaster
  - Topografisch-Historische atlas:
    - Nummers 1-500
    - Nummers 501-1000
    - Nummers 1001-1500
    - Nummers 1501-2000
    - Nummers 2001-2500
    - Nummers 2501-3000
    - Nummers 3001-3500
- Algemeen Rijksarchief 2 – Depot Joseph Cuvelier
- Rijksarchief te Vorst
- Rijksarchief te Antwerpen
  - Verzameling kaarten en plannen
  - Verzameling kadastrale kaarten en plannen
- Rijksarchief te Beveren
- Rijksarchief te Brugge
  - Verzameling kaarten en plannen
- Rijksarchief te Gent
  - Verzameling kaarten en plannen
- Rijksarchief te Hasselt
- Rijksarchief te Kortrijk
  - Verzameling kaarten en plannen
- Rijksarchief te Leuven
  - Kaartboek van de goederen van de Abdij van Averbode
- Rijksarchief te Aarlen
- Rijksarchief te Bergen
  - Verzameling kaarten en plannen (nrs. 1-1030)
  - Verzameling kaarten en plannen (nrs. 1031-1543)
  - Verzameling kaarten en plannen (nrs. 1544-2516)
  - Verzameling kaarten en plannen (nrs. 2517-2607)
- Rijksarchief te Doornik
- Rijksarchief te Eupen
  - Kaarten van de Duitstalige gemeenschap
  - Kaarten van het district Malmedy
  - Kaarten en plannen van de stad Eupen
  - Popp-kaarten
- Rijksarchief te Louvain-la-Neuve
- Rijksarchief te Luik
  - Verzameling kaarten en plannen
- Rijksarchief te Namen
- Rijksarchief te Saint-Hubert

Innondatie

F

F

A

De Lye R.

Blyckecken

D

De Lye R.

De Olste R.

Weg naar Louwe

F

B

Weg naar Swel

De Lye R.

Halewijn

Blyckeryen

Groote

Innondatie

Weg naar Iperen

<https://search.arch.be/nl/tips/127-kaarten-en-plannen>

MEENEN
met desselvs Environ
RENV OY.

- A. Cortrykse Poort
- B. Rysselsche Poort
- C. Iper Poort
- D. Brug Poort

Algemeen Rijksarchief: Cartesius

search

myCartesius

NL - FR - DE - EN
HELP

ADMIN

Search place **Belgium** **Central Africa**

Results

fort

When Between and

Scale

Between 1 : and 1 :

Intersection Overlapping Everywhere

Extended filter

Filter Empty

215 record(s) found **Relevance**

[Zoom To Results](#) [Zoom To Searched Area](#)

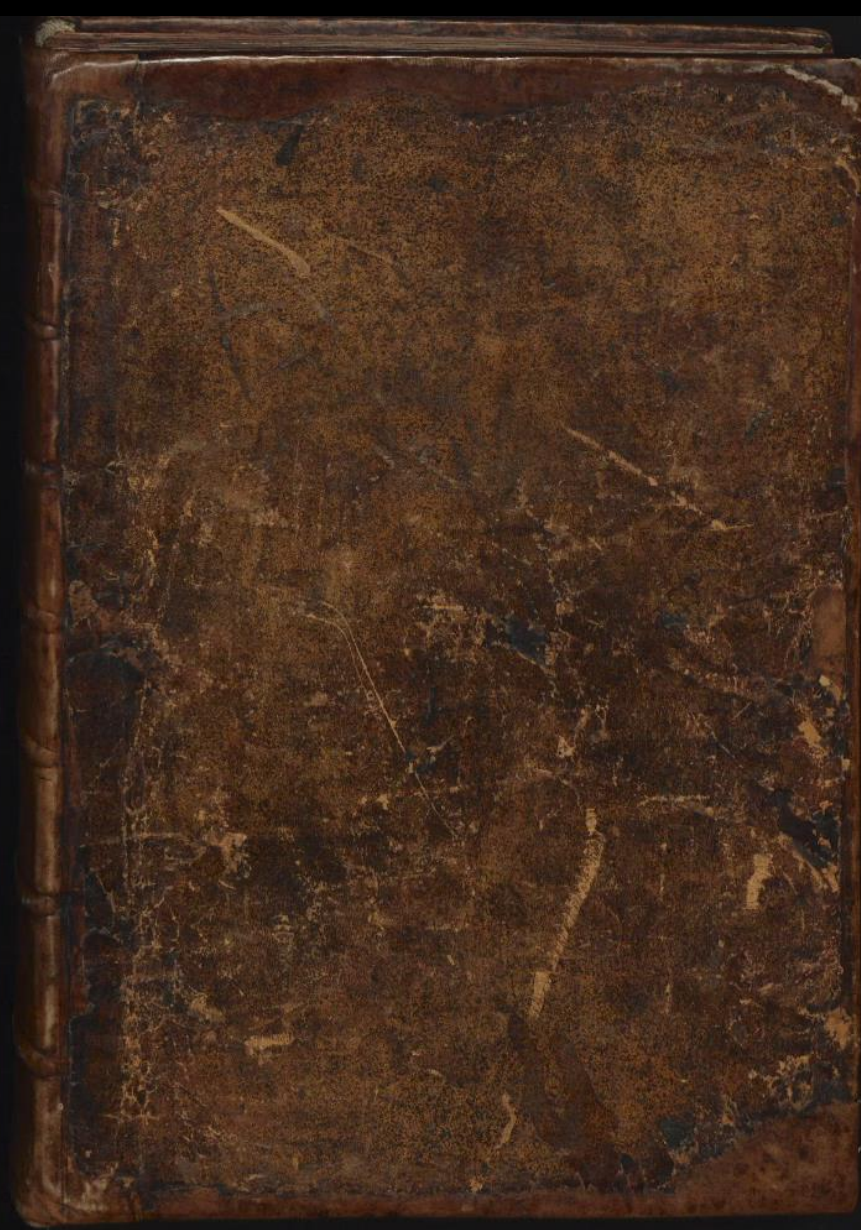
Herdruk van de 17de-eeuwse (?) kaart ;Nieuwe Kaart van Staats Vlaanderen in haare limieten volgens conventie van den jaere 1664 ...
1664 - 1664

Carte des poldres situés près des frontières de la Flandre zélandaise, à partir du fort Isabelle, près de l'Ecluse, jusque près ...
1661 - 1661

Figuratieve kaart van de polders in Sint-Anna, Beveren, Ketenisse, Verrebroek, Arenberg, Doel en Luis, en van de

1 2 3 4 5 > Last

Overige bewaarplaatsen...

13%

2. Stappenplan

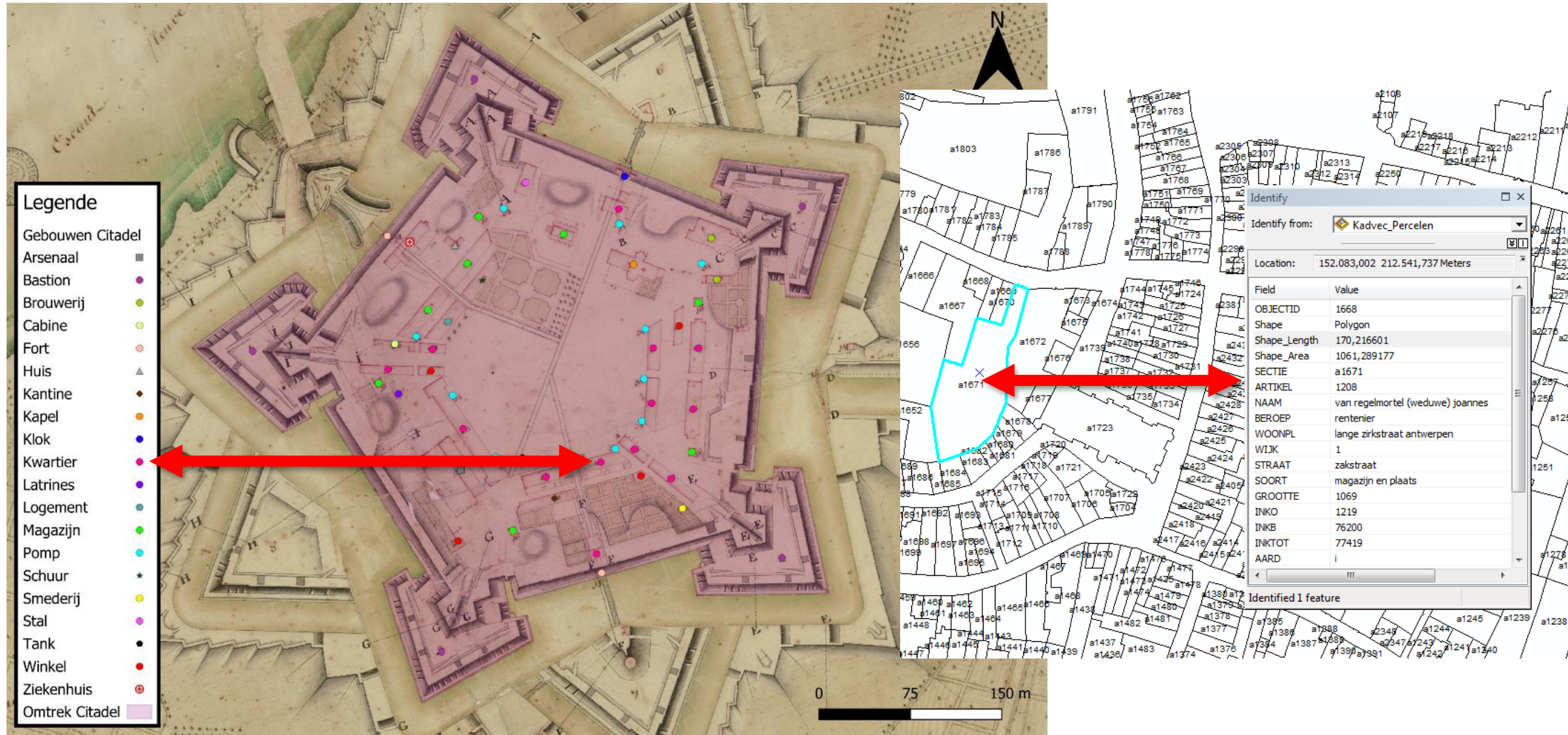
Hoe bouw je een 'teletijdmachine'?

Geografische Informatiesystemen (GIS)

- Verzamelnaam computersystemen
- Computergestuurd beheer, raadpleging en analyse van **ruimtelijke gegevens**

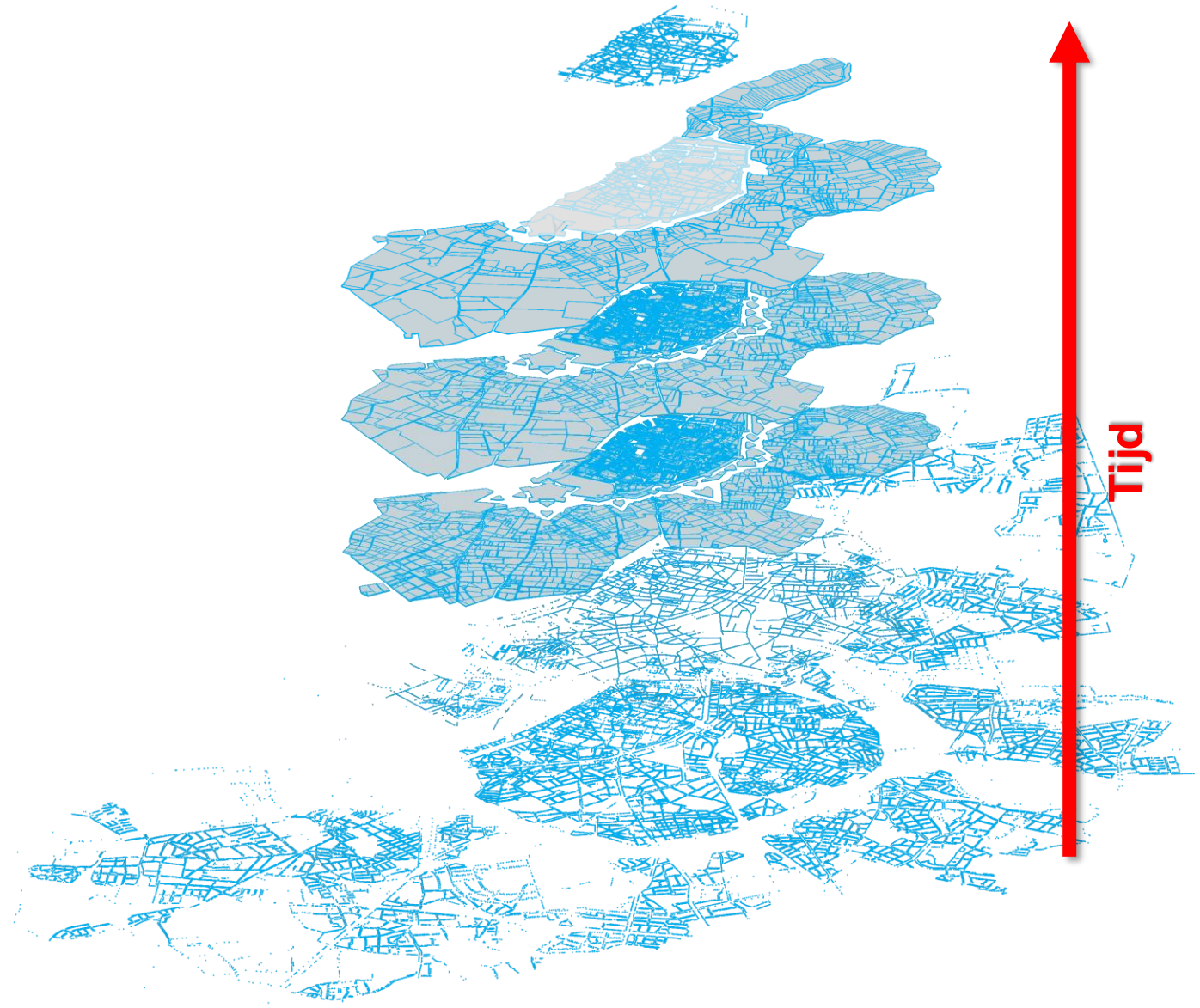

Basiscomponenten: ruimte en attributen

Historisch GIS: HISGIS

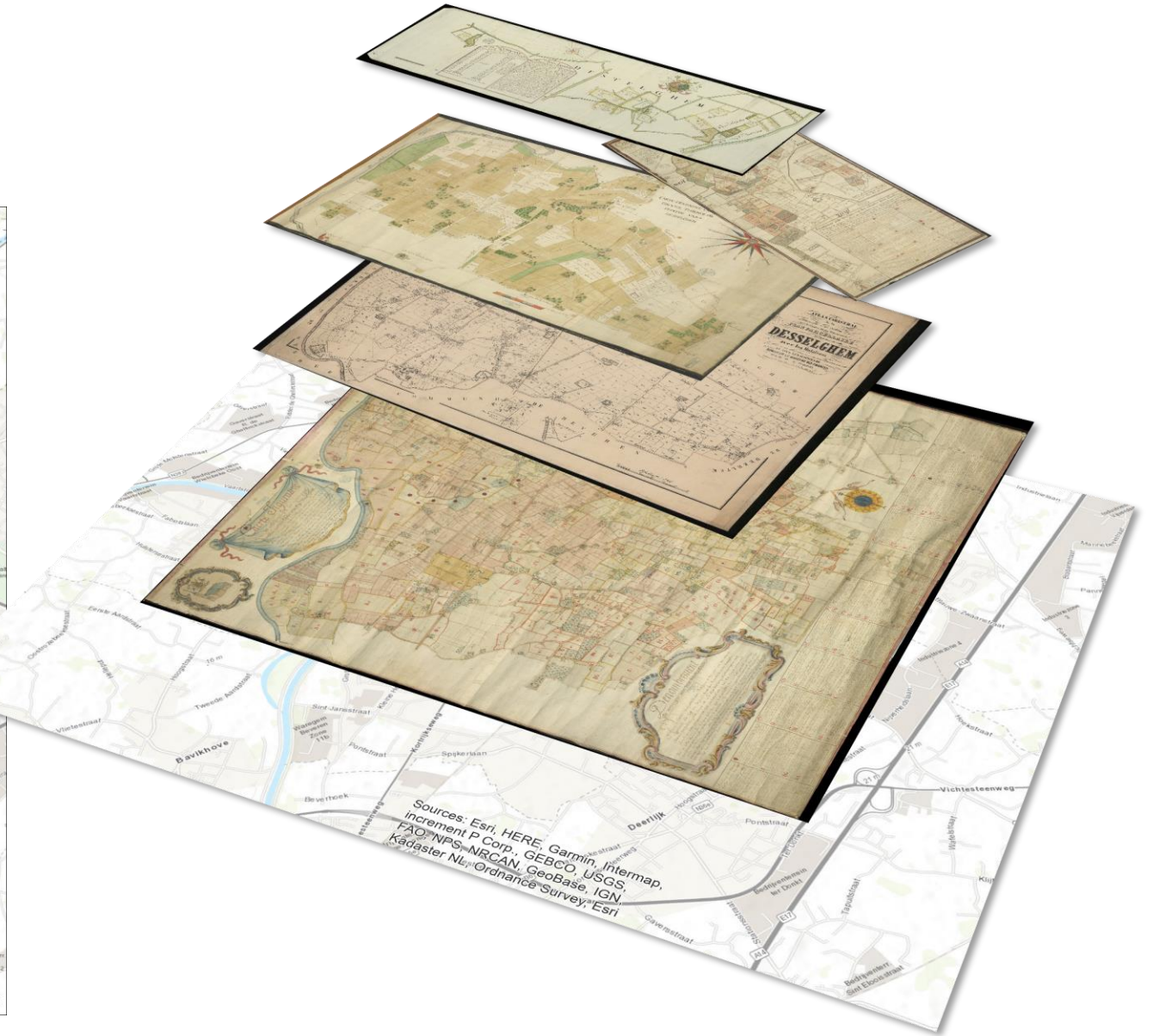
- Toepassing GIS-systeem op historische data
- Link historische gegevens en ruimtelijke entiteiten
- Mogelijkheden van overlay op basis van locatie
  - In plaats van verschillende hedendaagse datasets
  - Overlay van verschillende historische datasets

Stappen in de verwerking van historische kaarten

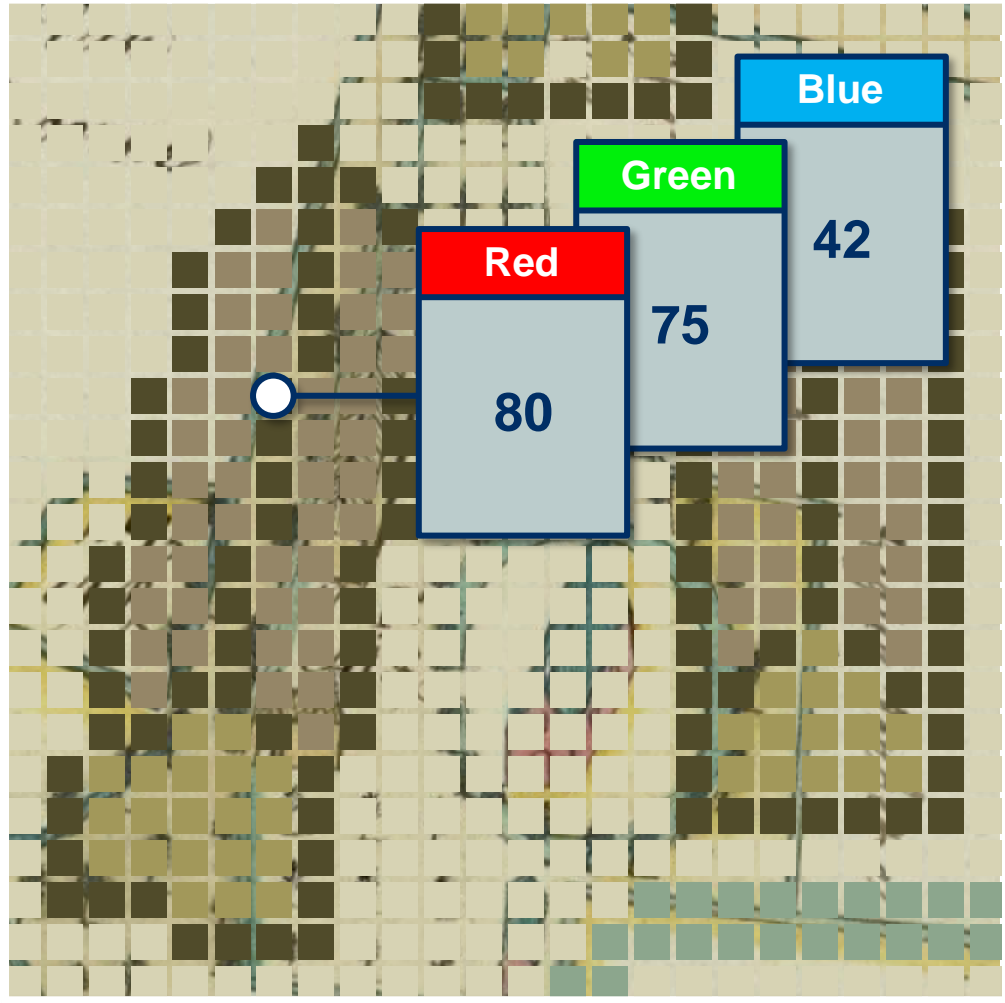
- **Georefereren**
  - Ruimtelijk situeren van een historische kaart
- **Vectoriseren**
  - Elementen uit de historische kaart verwerken tot aparte computerleesbare ruimtelijke eenheden
- **Linken**
  - Historische data toevoegen aan deze ruimtelijke eenheden

Georefereren

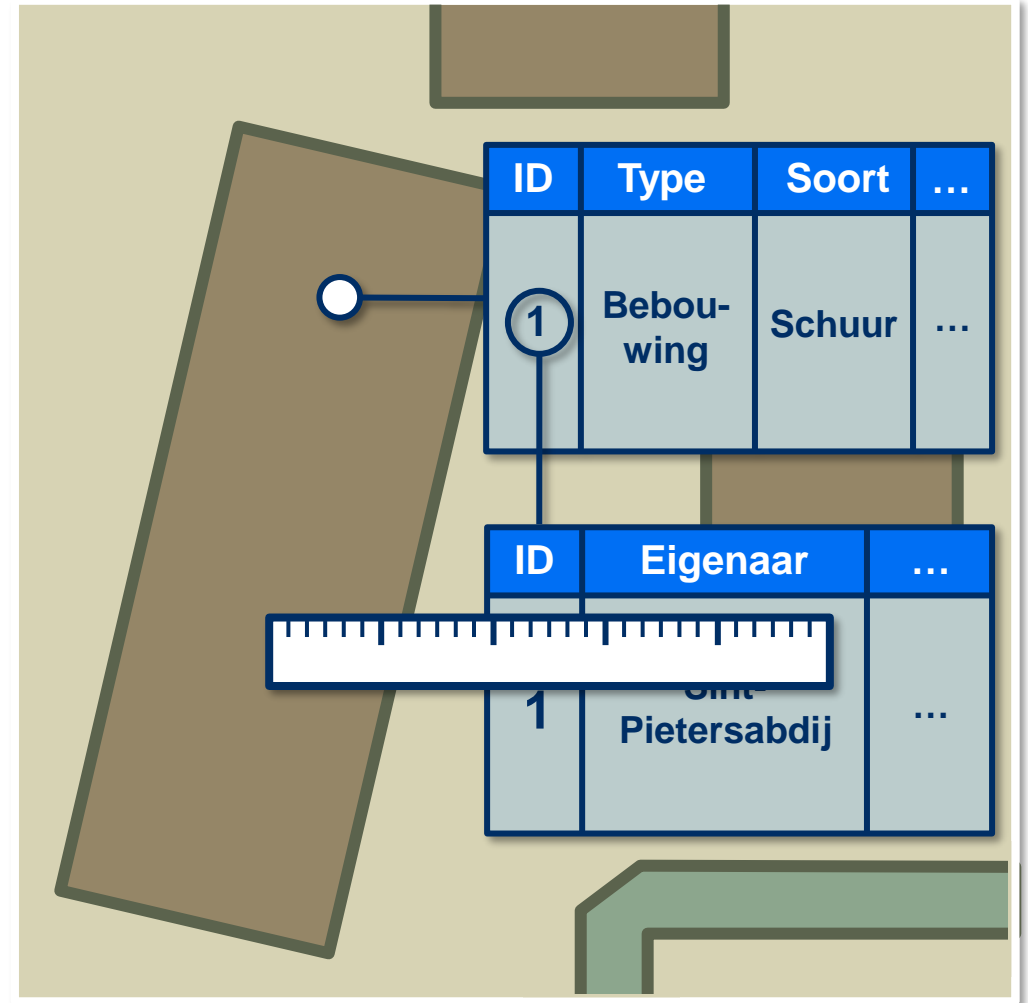

Vectoriseren

Kaart (raster)

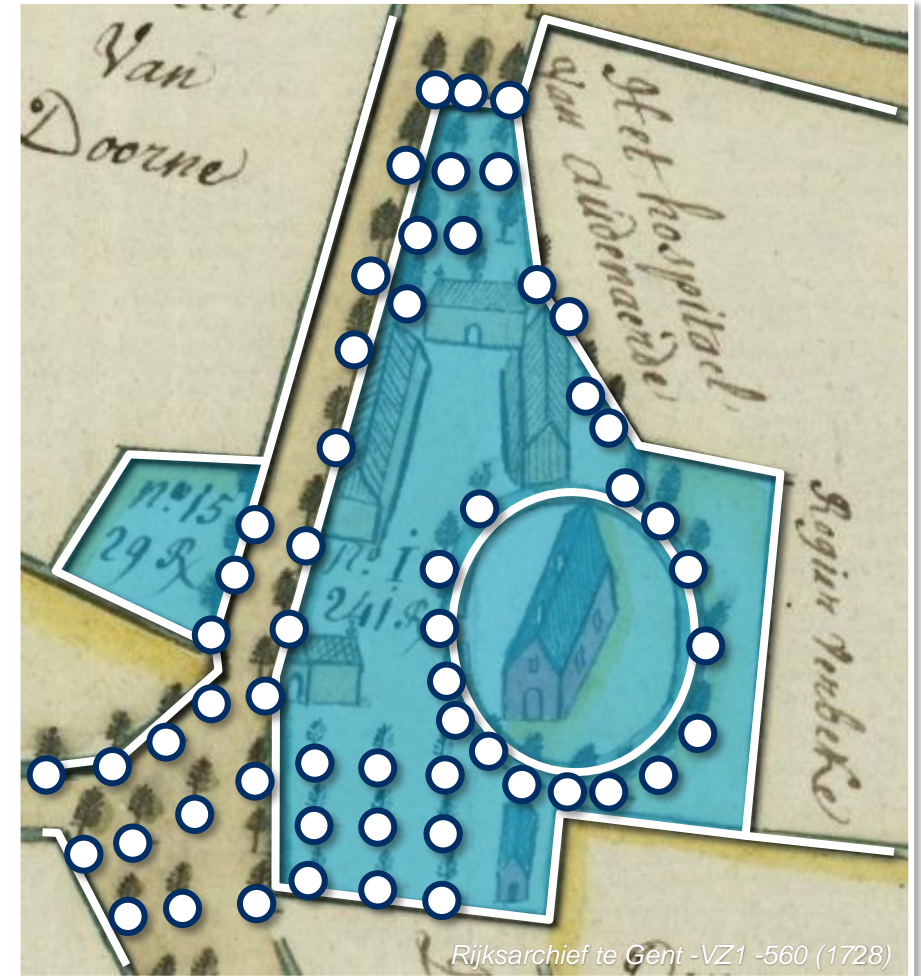

Ruimtelijke entiteit (vector)

Vectorisatie

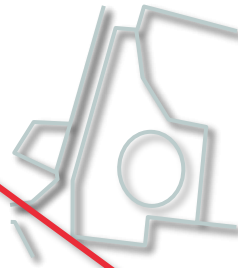
- Basis-bestandsformaat: 'shapefile'
- Drie soorten 'geometry' van shapefiles
  - Punten
  - Lijnen
  - Polygonen

Linken van data

n.º i.
Alvooren de hofstede met de motte
 huys Schueren ende Stallinghen met het
 ovenbuer daer op staende, groot in erven
 twee hondert en eenenviertigh Roeden
 groote maete, ende negken hondert en
 vierentseftigh Roeden cleyne maete,
 oost daer aen ghelandt pieter van doorne
 zuydt ende west de Straete, noort
 het hospitaal van oudenaerde ende
 rogier verbeke, in pachte ghebruyckt
 met alle de partyken hier naer volghen-
 de by

Shapefile Punten

ID	Label	Type	Extra informatie
1		Boom	
2		Boom	
...		...	

Shapefile Lijnen

ID	Label	Type	Extra informatie
1		Sloot	
2		Gracht	
...		...	

Shapefile Polygonen

ID	Label	Type	Extra informatie
1	Nº 1	Bebouwd perceel	241 Roeden groot
15	Nº 15	Onbebouwd perceel	29 Roeden groot

Publicatie

- Voorgaande stappen leveren (in principe) bestanden op die enkel met gespecialiseerde GIS-software raadpleegbaar zijn
- Zeer nuttig voor academische analyses, maar niet voor het brede publiek of maatschappelijke doelstellingen
- Hoe zetten we deze gegevens – wetenschappelijk verantwoord – om naar publieksgerichte toepassingen?

Herentalse vesten

Fort Lillo

3. Tijdmachines in de praktijk

Reconstructie Herentalse vesten en de presentatie hiervan in 2D

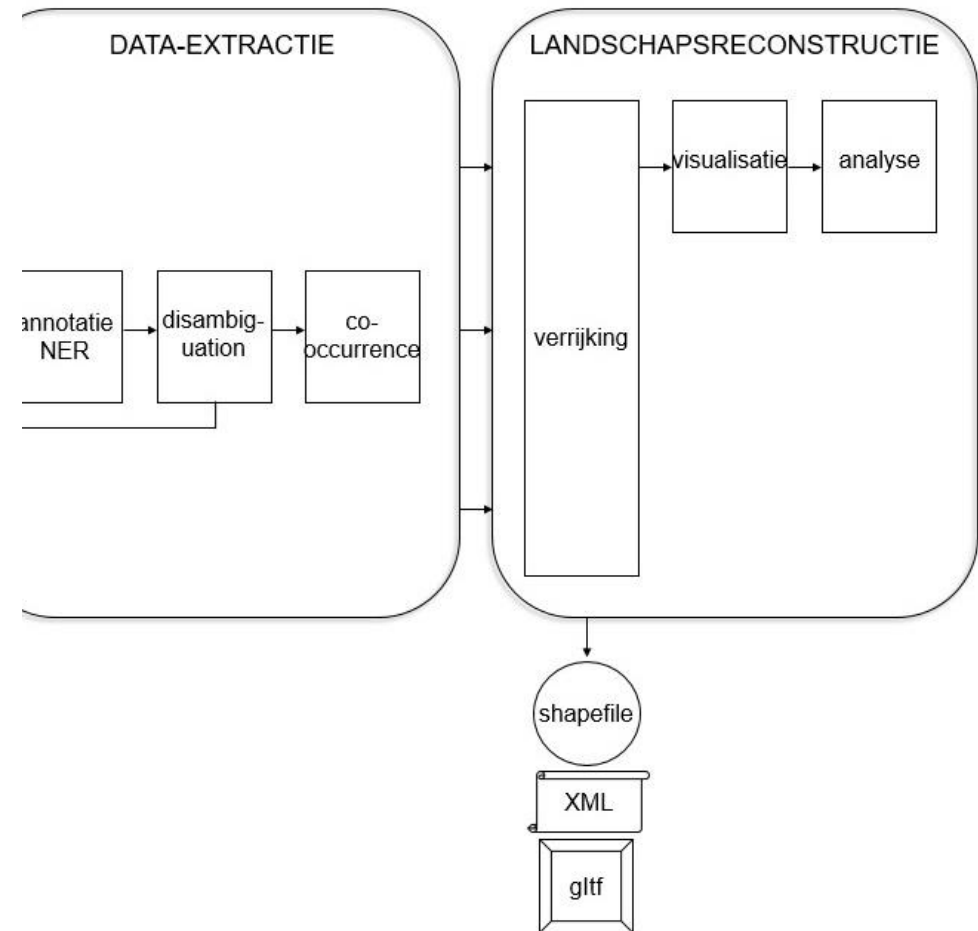
Time Machine Herentals-Kleine Nete

Doelstellingen

- Toepasbaarheid Time Machine technologie voor landschappelijk en gebouwd erfgoed, ruimtelijke en regionale ontwikkeling
- Methodologische *Toolkit Spatial Humanities*

Zoom-in

- Herentalse vesten

Reconstructie Herentalse vesten

- **Van Deventer (1558)**
- **Andriessen (ca. 1578 – 1584)**
  - Algemeen Rijksarchief I 003 – 53
- **Lepoivre (1587)**
  - KBR BE-KBR00_A-1867882_85
- **Ferraris (1778)**
  - KBR

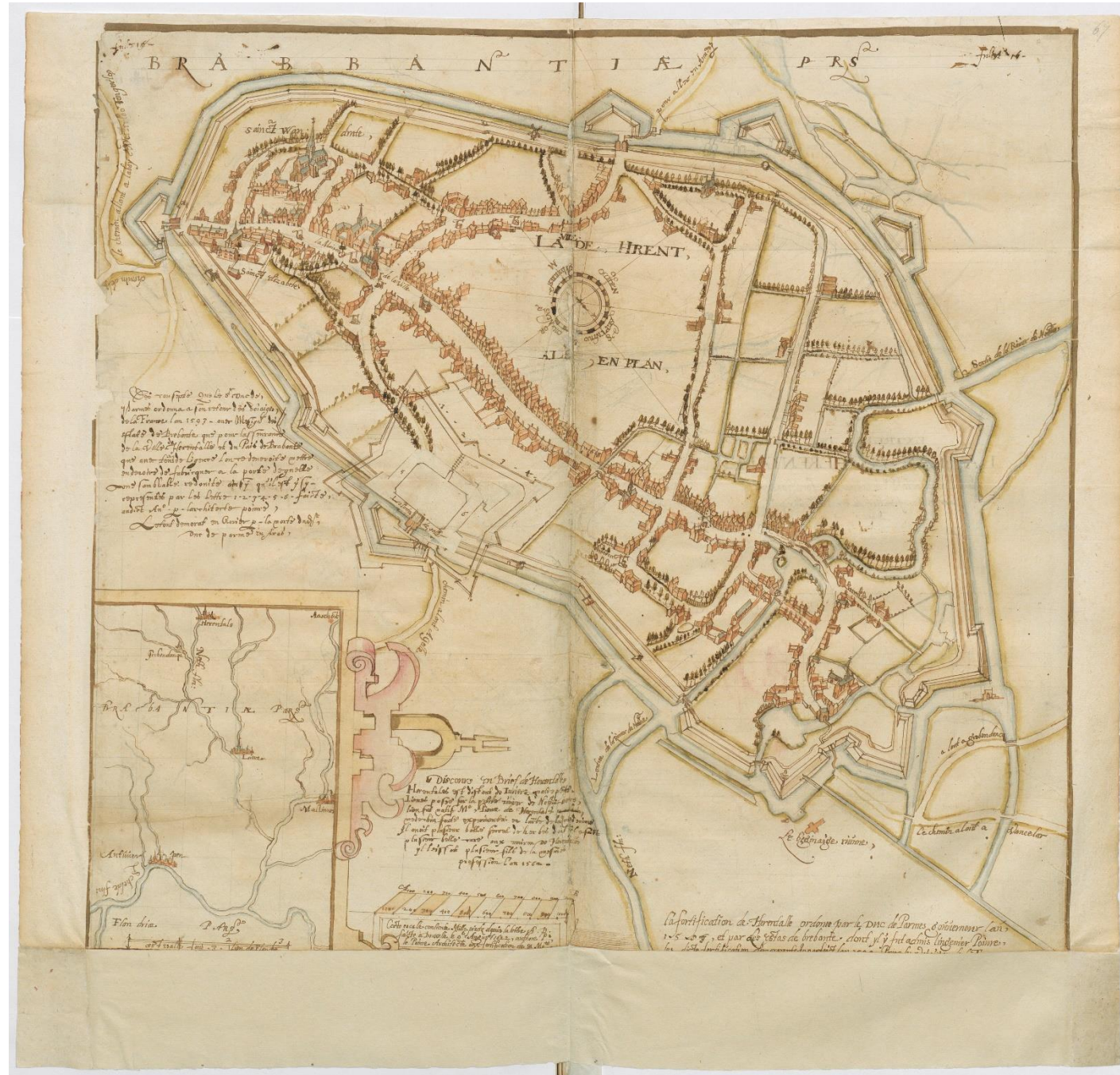
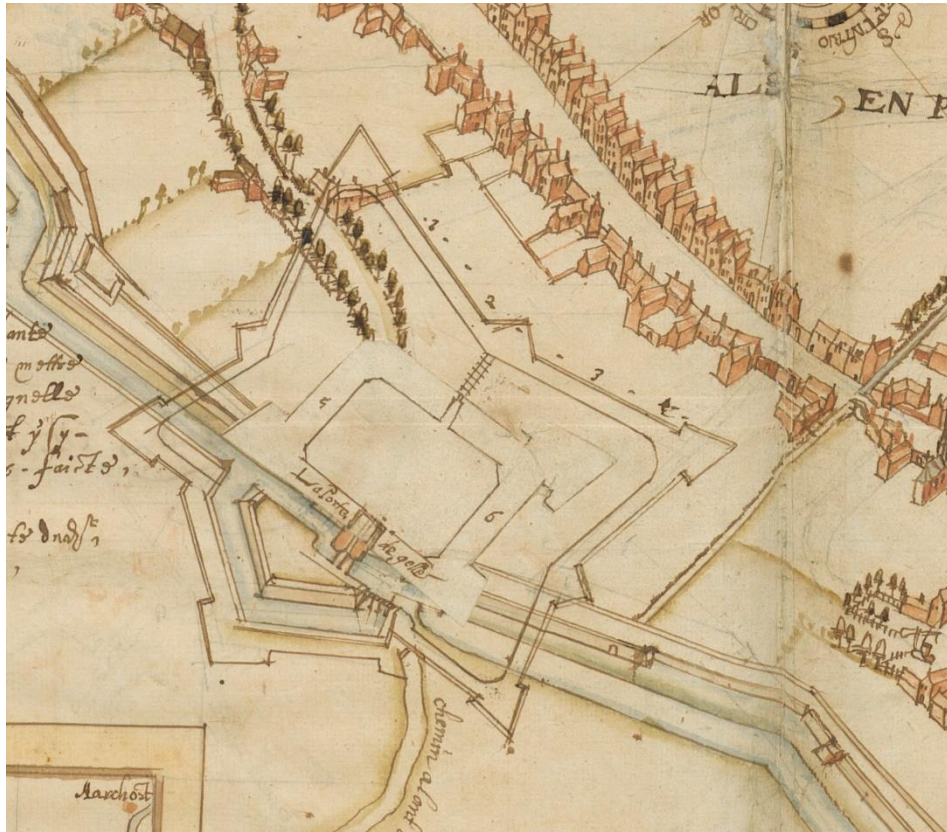
Van Deventer (1558)

Andriessen (ca. 1578-1584)

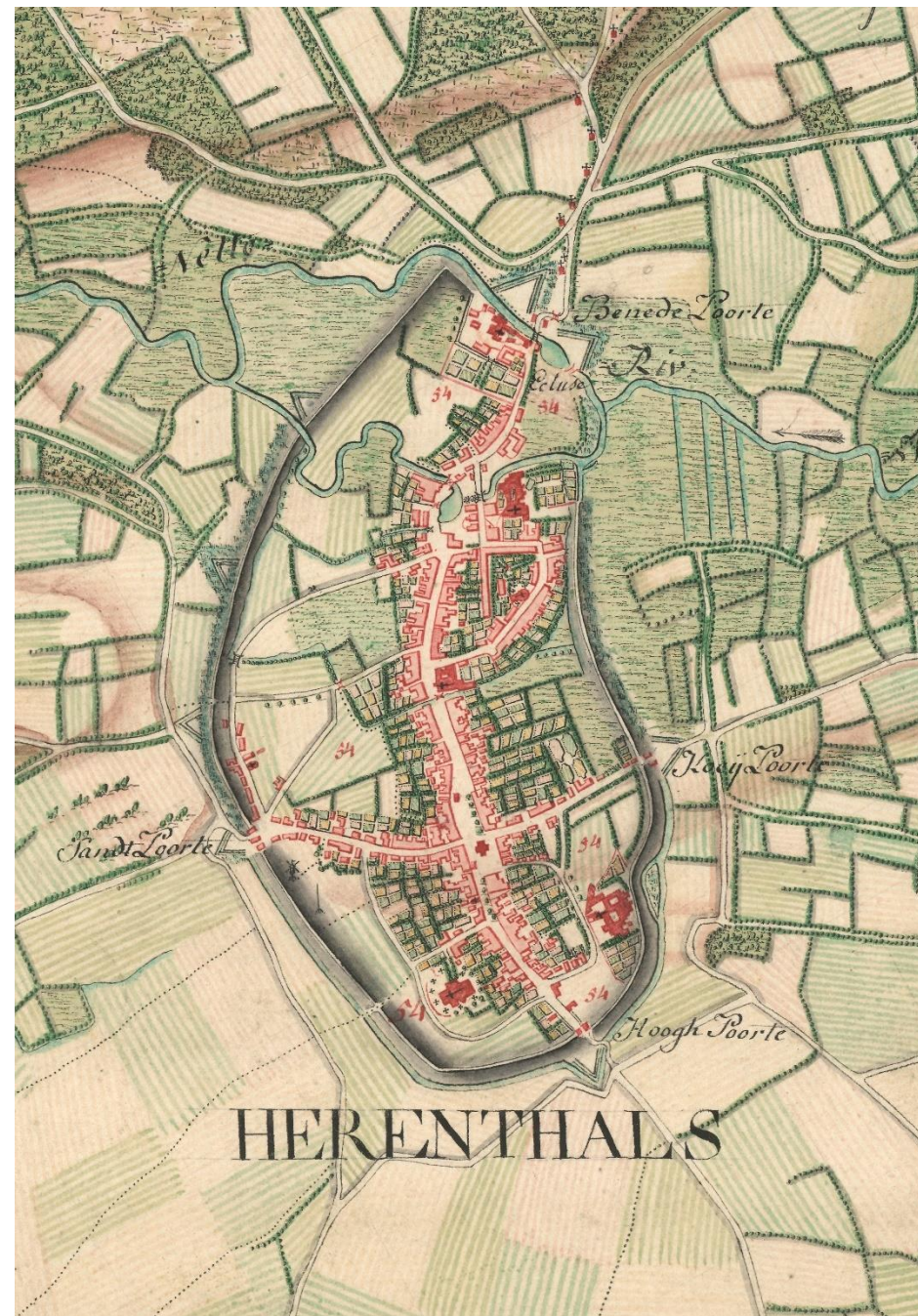

Lepoivre (1587)

Ferraris (1778)

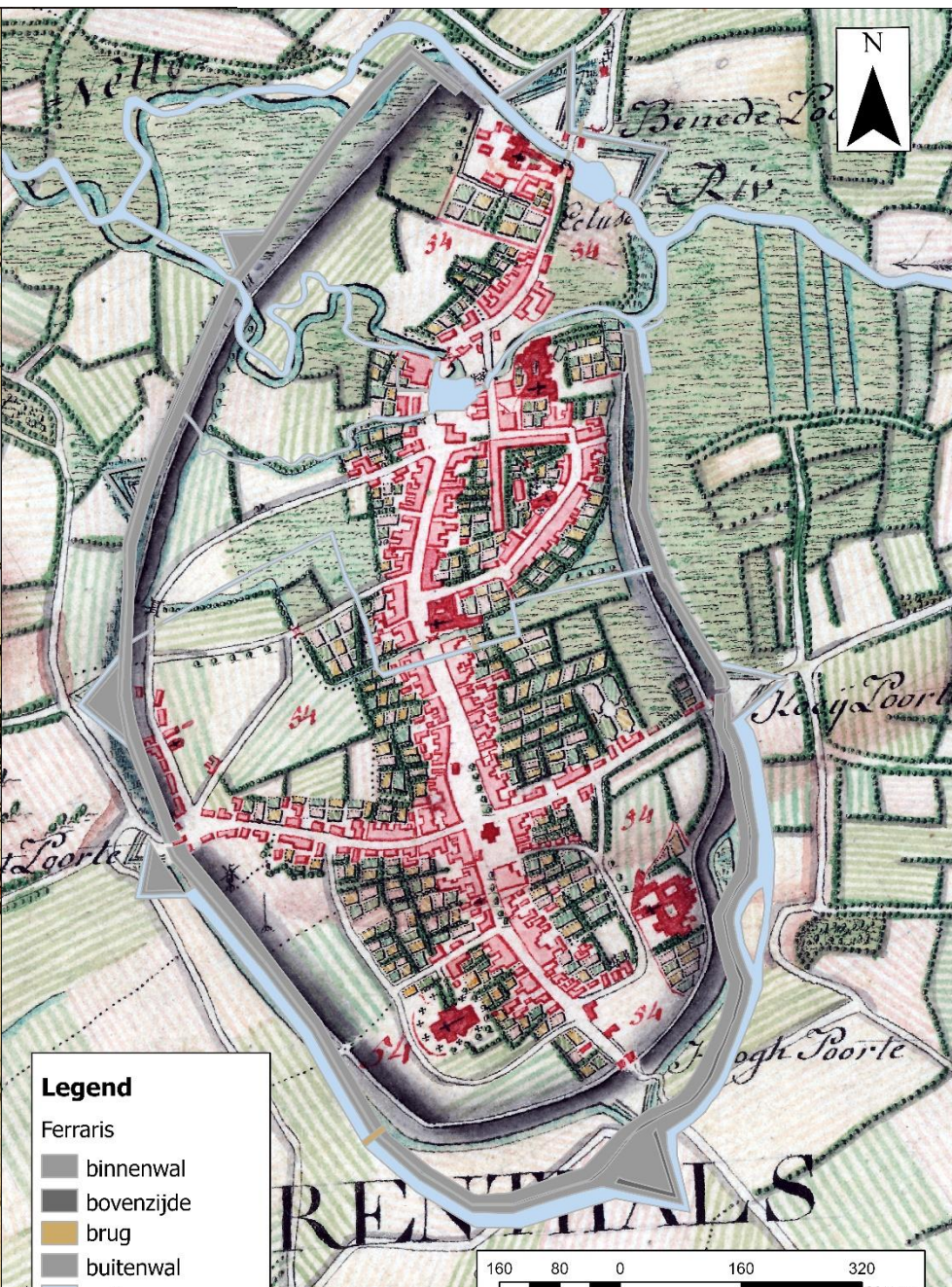
Methodiek

- Georeferentie
  - GRB
  - Primitief kadaster
  - Historische kaarten
- Vectorisatie
  - Continuïteit
  - Terugkoppeling PK

Methodiek – elementen vesten

<u>Van Deventer</u>	<u>Andriessen</u>	<u>Lepoivre</u>	<u>Ferraris</u>	<u>Citadel (Lepoivre)</u>
Bovenzijde	Binnentalud	Binnentalud	Binnenwal	Binnentalud
	Walgang	Walgang	Buitenwal	Walgang
	Borstwering	Borstwering	Bovenzijde	Borstwering
	Buitentalud	Buitentalud (1)		Buitentalud (1)
		Buitentalud (2)		Buitentalud (2)

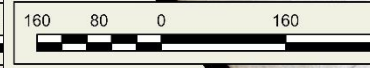
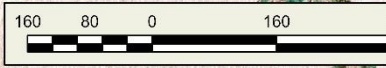

Legende

Van Deventer

Type

- bovenzijde
- brug
- poort
- water

Legende

Lepoivre

Type

- binnentalud
- borstwering
- brug
- buitentalud
- poort
- walgang
- water

Citadel Lepoivre

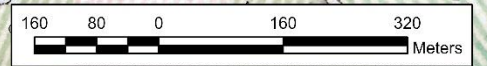
Type

- wal (Citadel)

Legend

Ferraris

- binnenwal
- bovenzijde
- brug
- buitenwal
- water

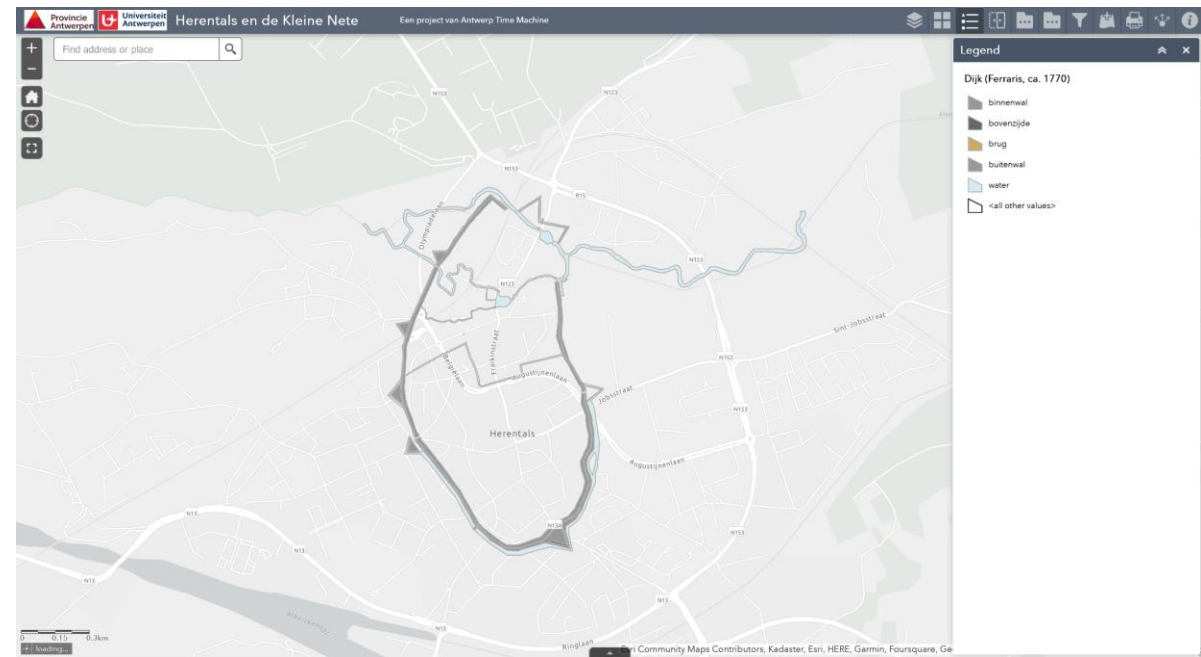
Output

- **Dataset**

- Kaarten met georeferentie
- Opgemaakte shapefiles
- Universele shapefiles

- **Opname in online landschapsviewer:**

- <https://www.uantwerpen.be/en/projects/virtual-technology-for-resilient-fortification-heritage/>

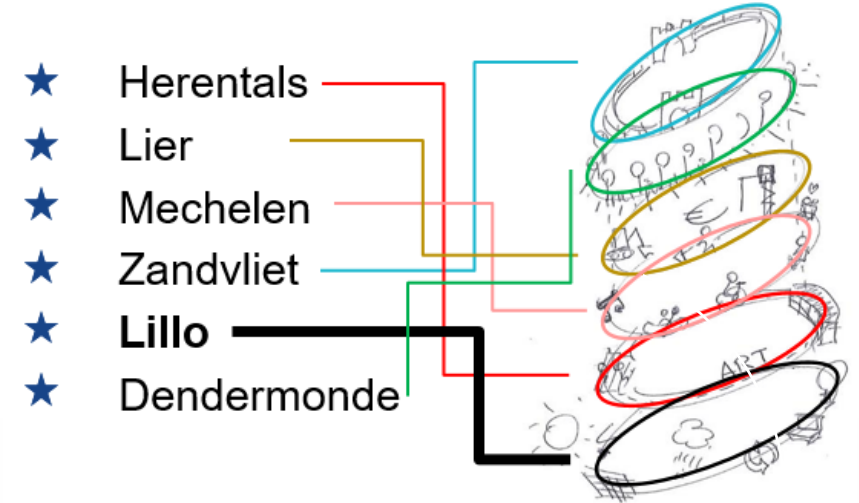

3. Tijdmachines in de praktijk

Fort Lillo in 2D en AR/VR

Virtuaafort project - Intro

- 'Recapture the Fortress Cities' (RFC)
- Diverse versterkte sites
- Fort Lillo: peiler innovatie
  - Pilot action Universiteit Antwerpen, Visual Dimension, Stad Antwerpen en Regionaal Landschap de Voorkepen

www.interregeurope.eu/rfc

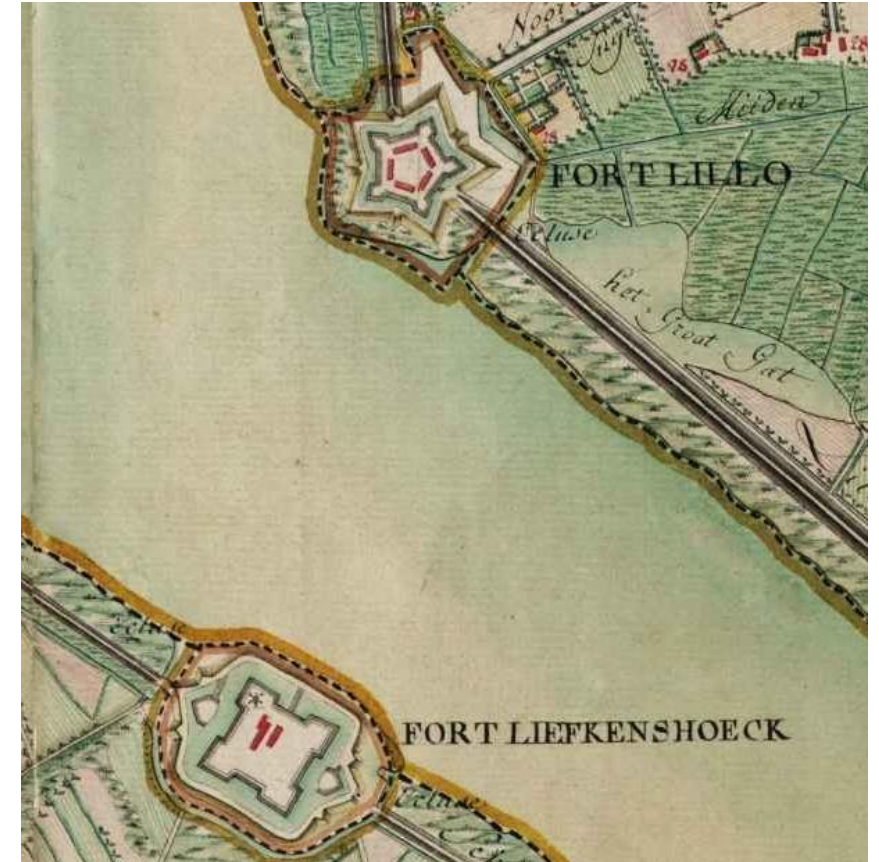
#duurzaamheid

#forten

#erfgoed

Virtuaafort project - Intro

- Fort Lillo & Fort Liefkenshoek – als Scheldeverdediging
- Schakel tussen Fortengordels en Staats-Spaanse Linies
- Vanaf 1580 gebouwd en in handen van Nederland, Spanje, Frankrijk, Oostenrijk en België
- Het enige fort met woonhuizen, 30 tal inwoners en sinds begin 20ste eeuw jachthaventje
- VR-tool als meerwaarde:
  - Tool ontwerpend onderzoek en draagvlak bij stakeholders, bewoners, stad
  - Beleving van Lillo als toeristische hotspot
  - VR-tool een fysieke plek geven: locatie, economische leefbaarheid van het dorp, combinatie van functies in kerk (onthaal, expo, polyvalente ruimte, commerciële invulling,...)

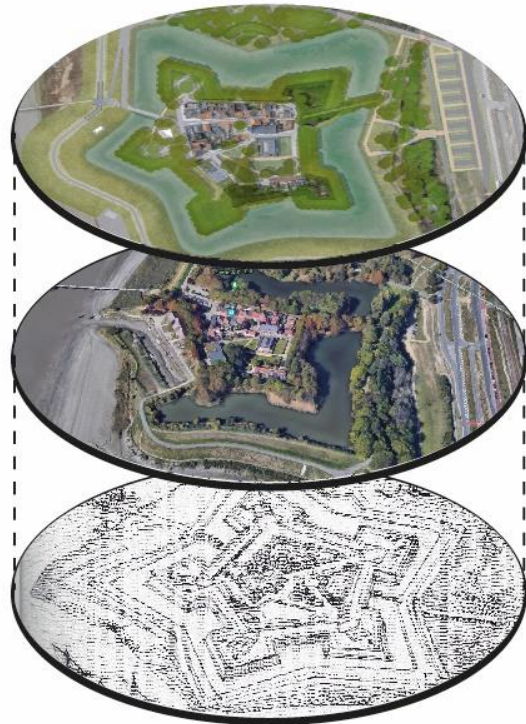

Virtuaafort project - Intro

- Masterplan nav Sigmoplan en dijkwerken, oa:
  - verplaatsing huidige jachthaven
  - herstel vijfhoekig fort
  - herstel vestinggracht
  - herstel historische toegangspoort
- Kan VR helpen bij beleidsondersteuning?

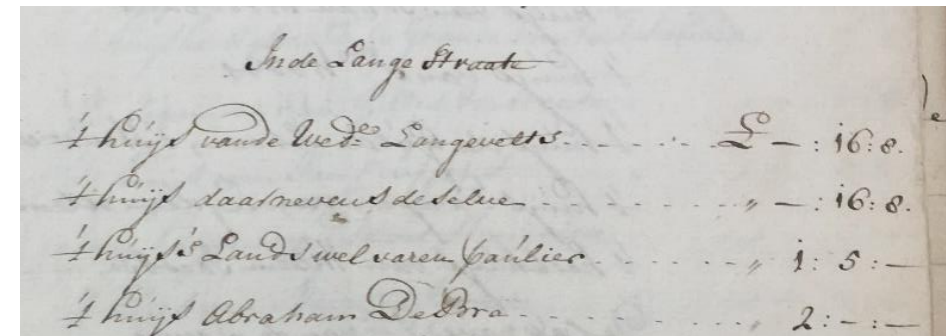
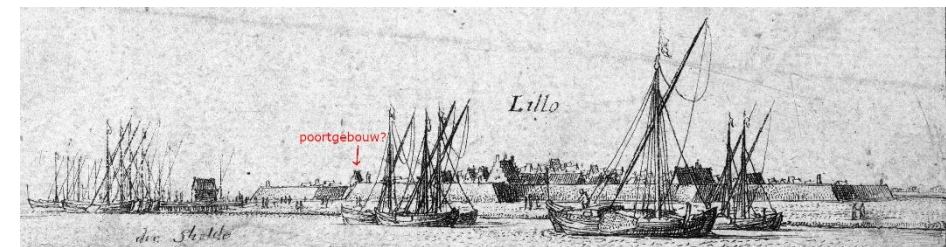
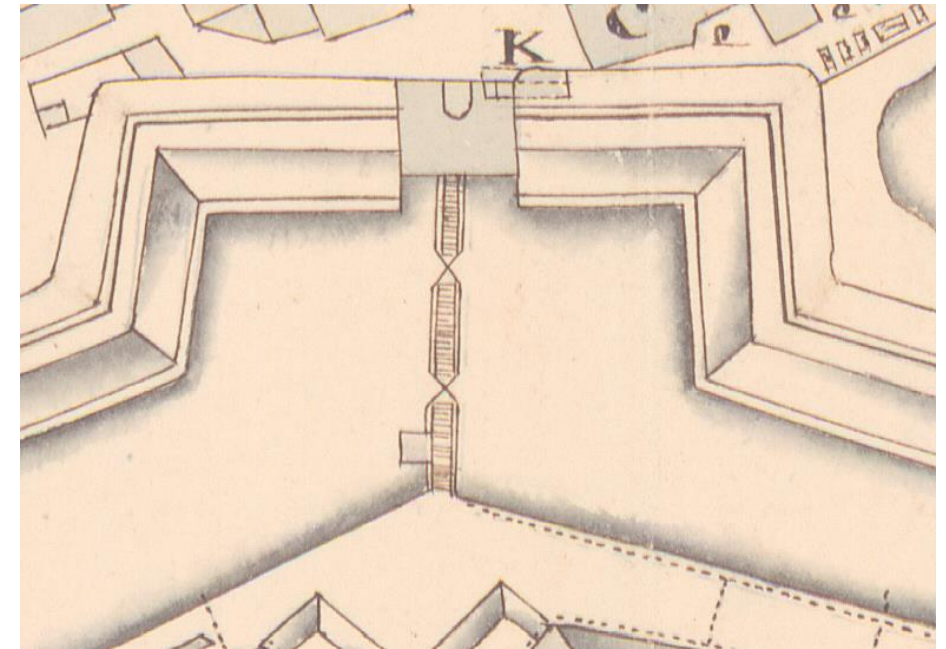

Virtuafort project - Intro

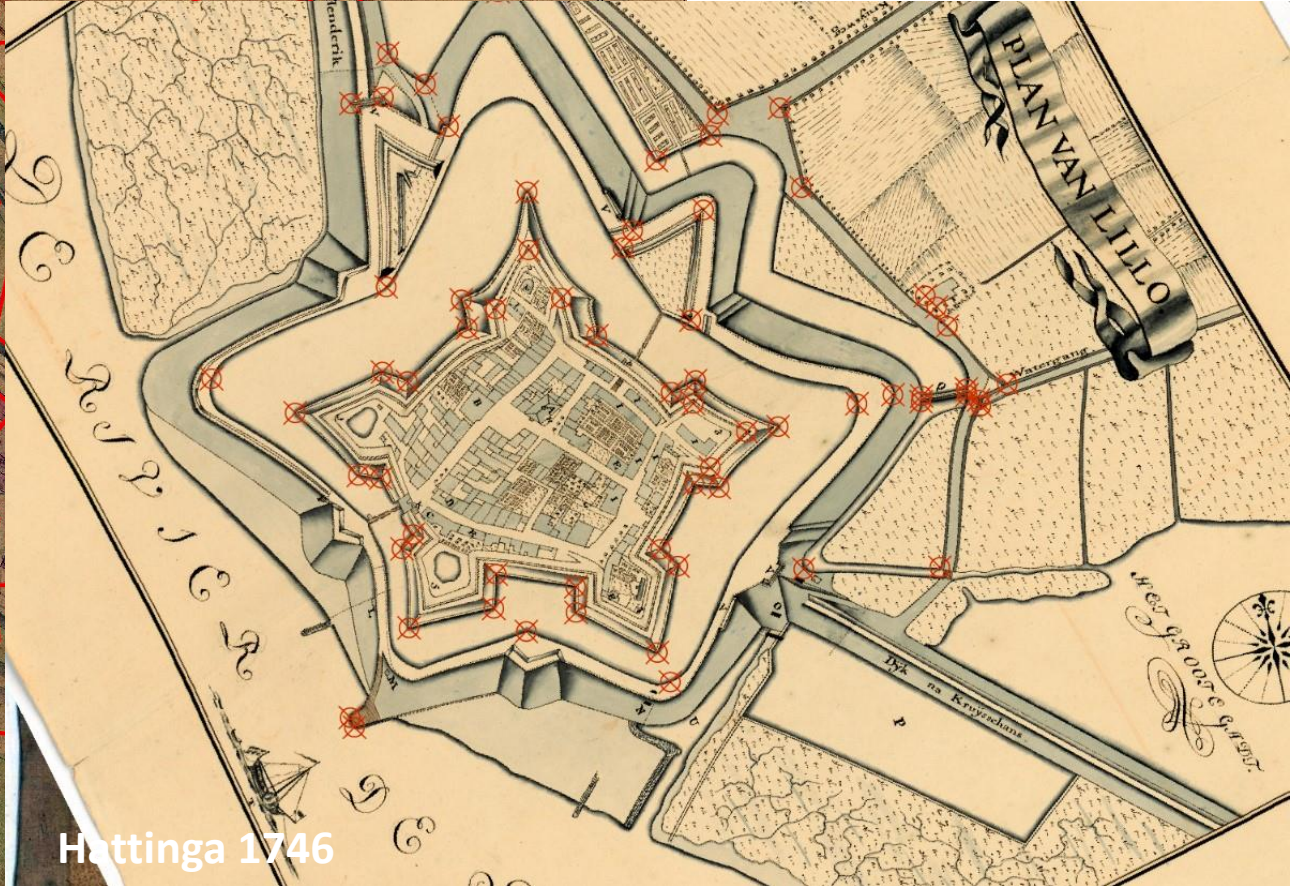
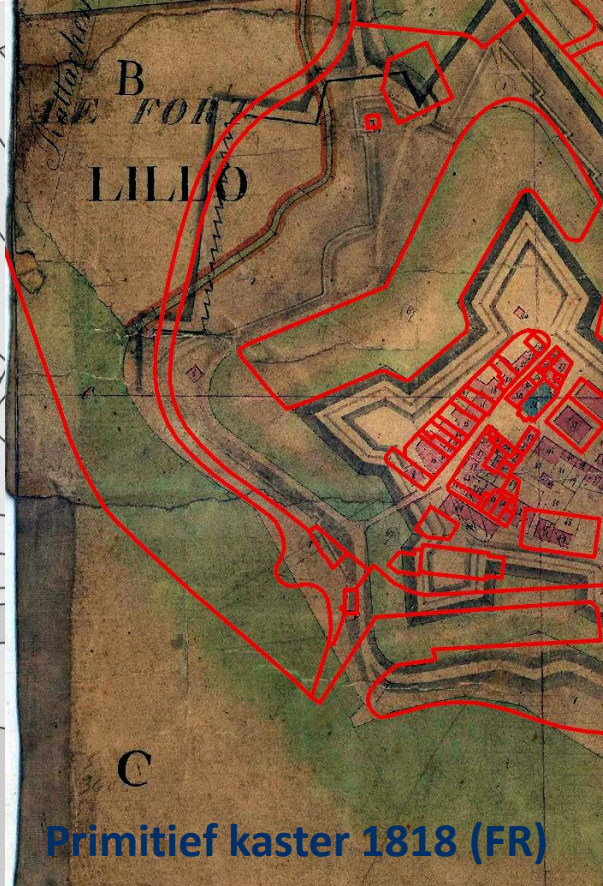
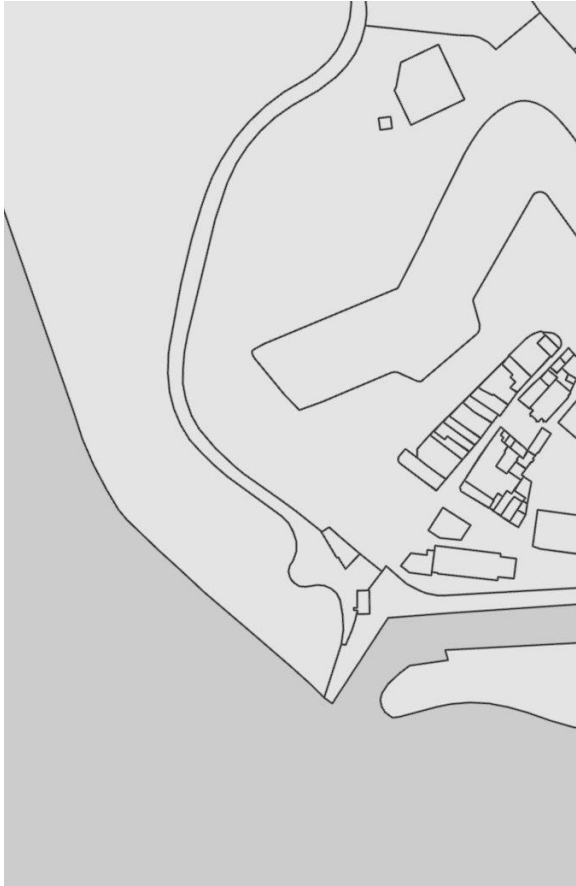

Historische studie

- Georeferentie/Vectorisatie
- Linken Bebouwingstypes & Sociale stratificatie
- Aanvullende informatie
  - Vb. oorlogsschade
  - Iconografie: poortgebouw
  - Archiefmateriaal: huisschattingen

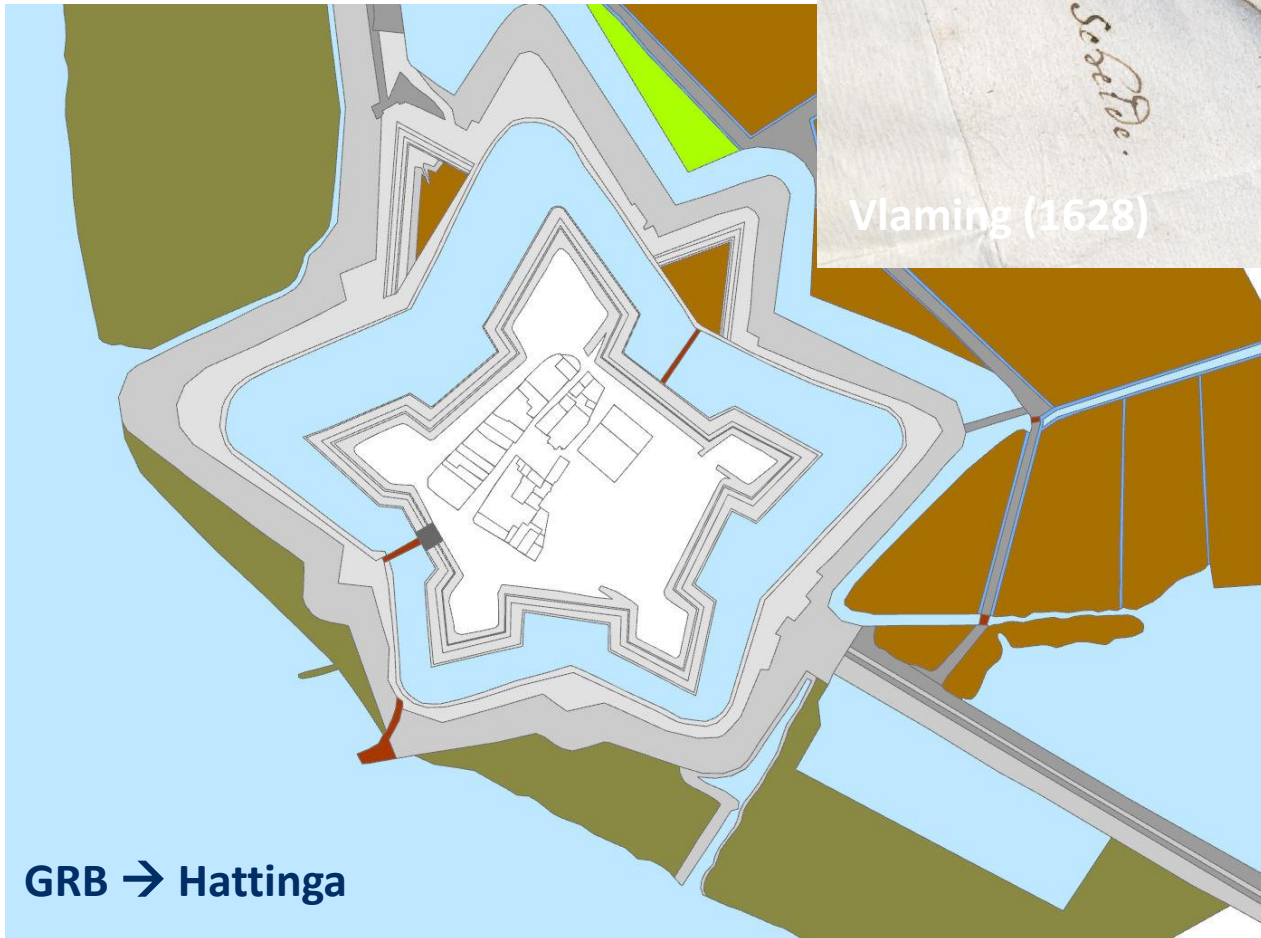
Georeferentie

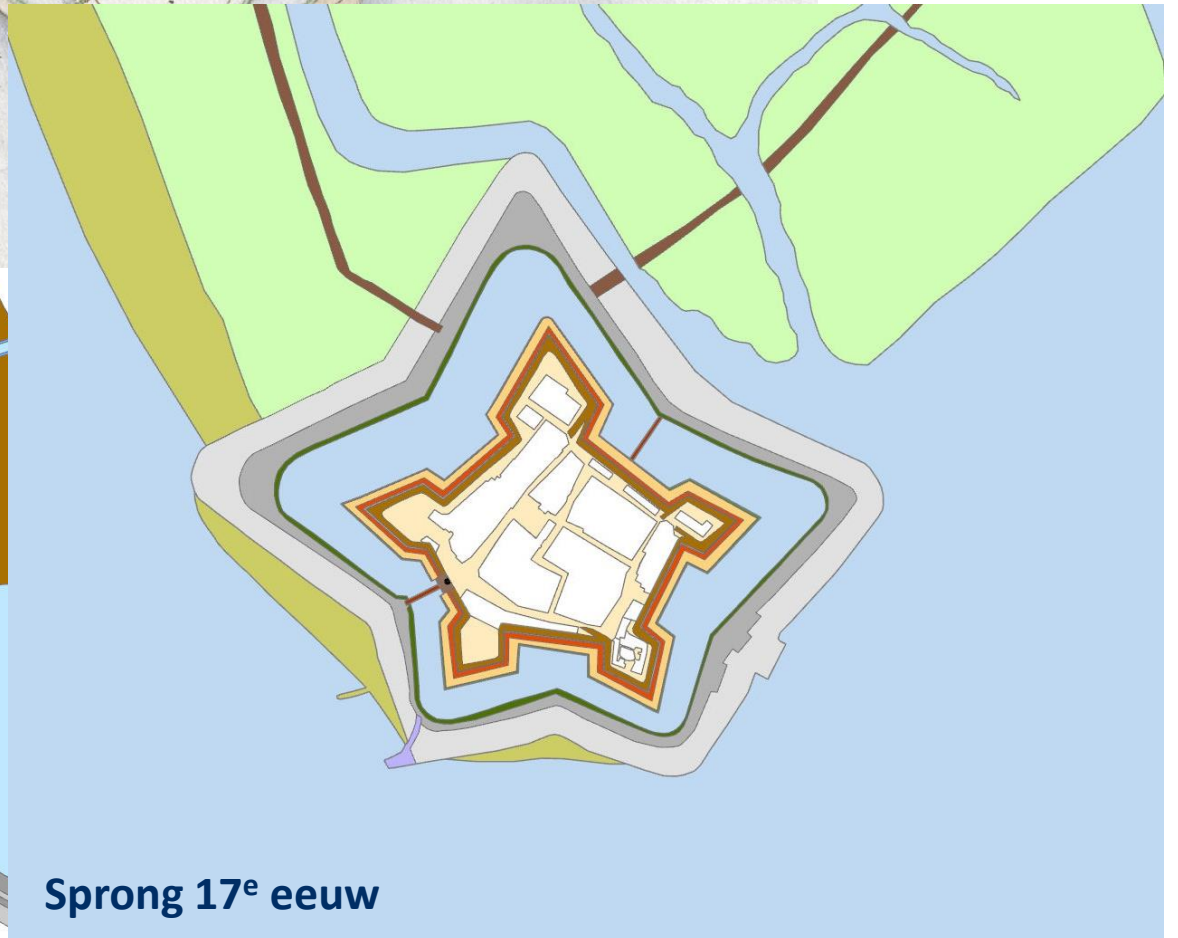
Vectorisatie

Vlaming (1628)

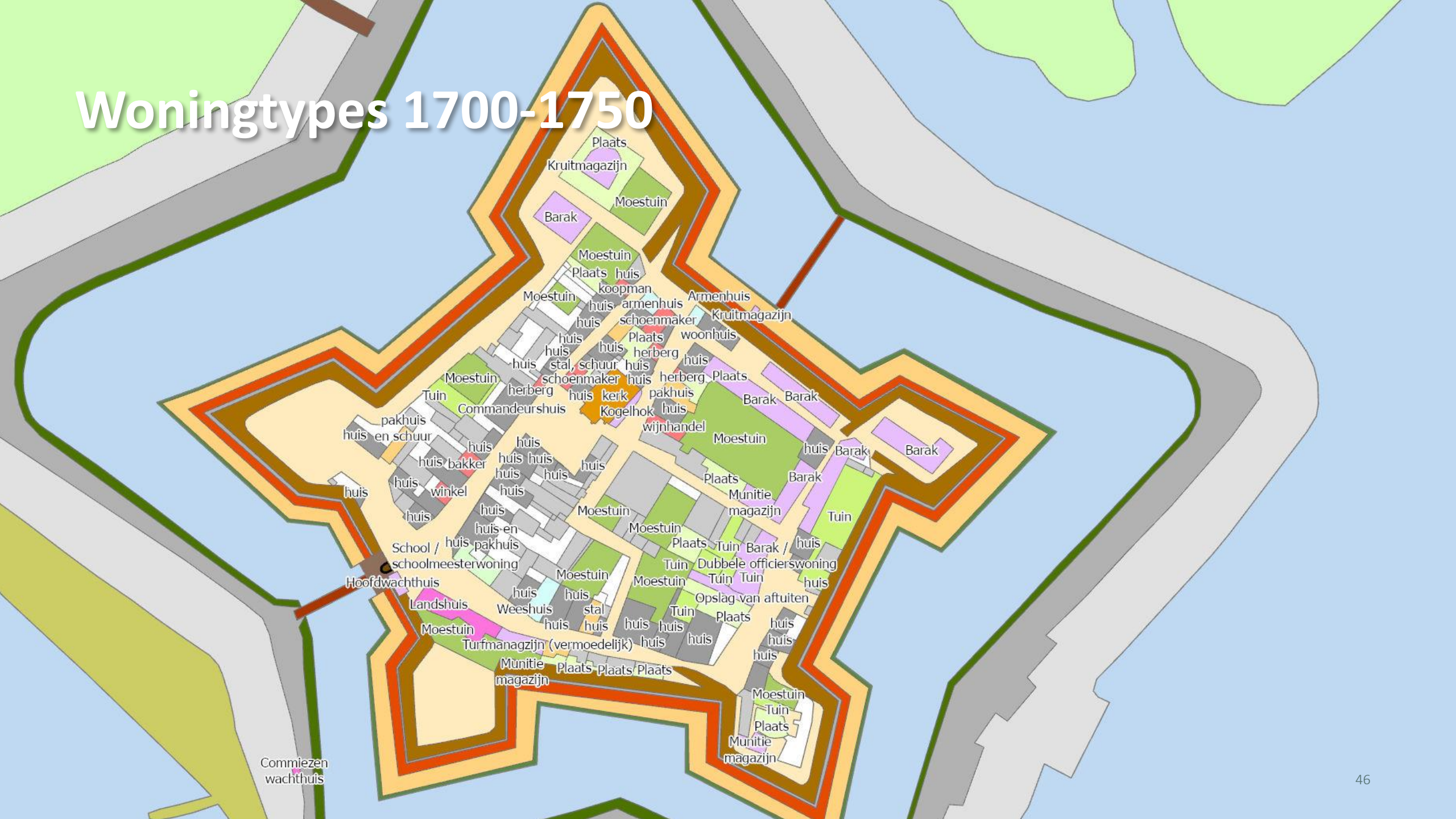

GRB → Hattinga

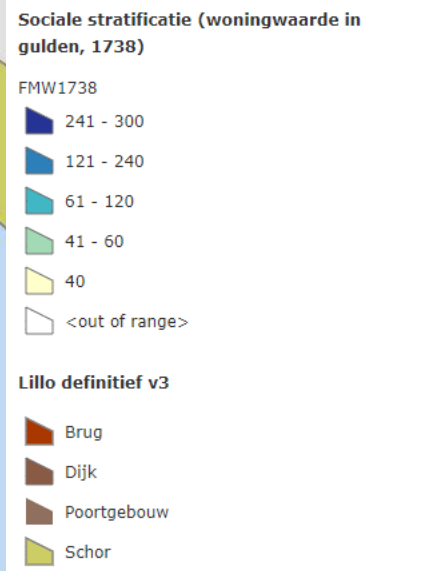
Sprong 17^e eeuw

Woningtypes 1700-1750

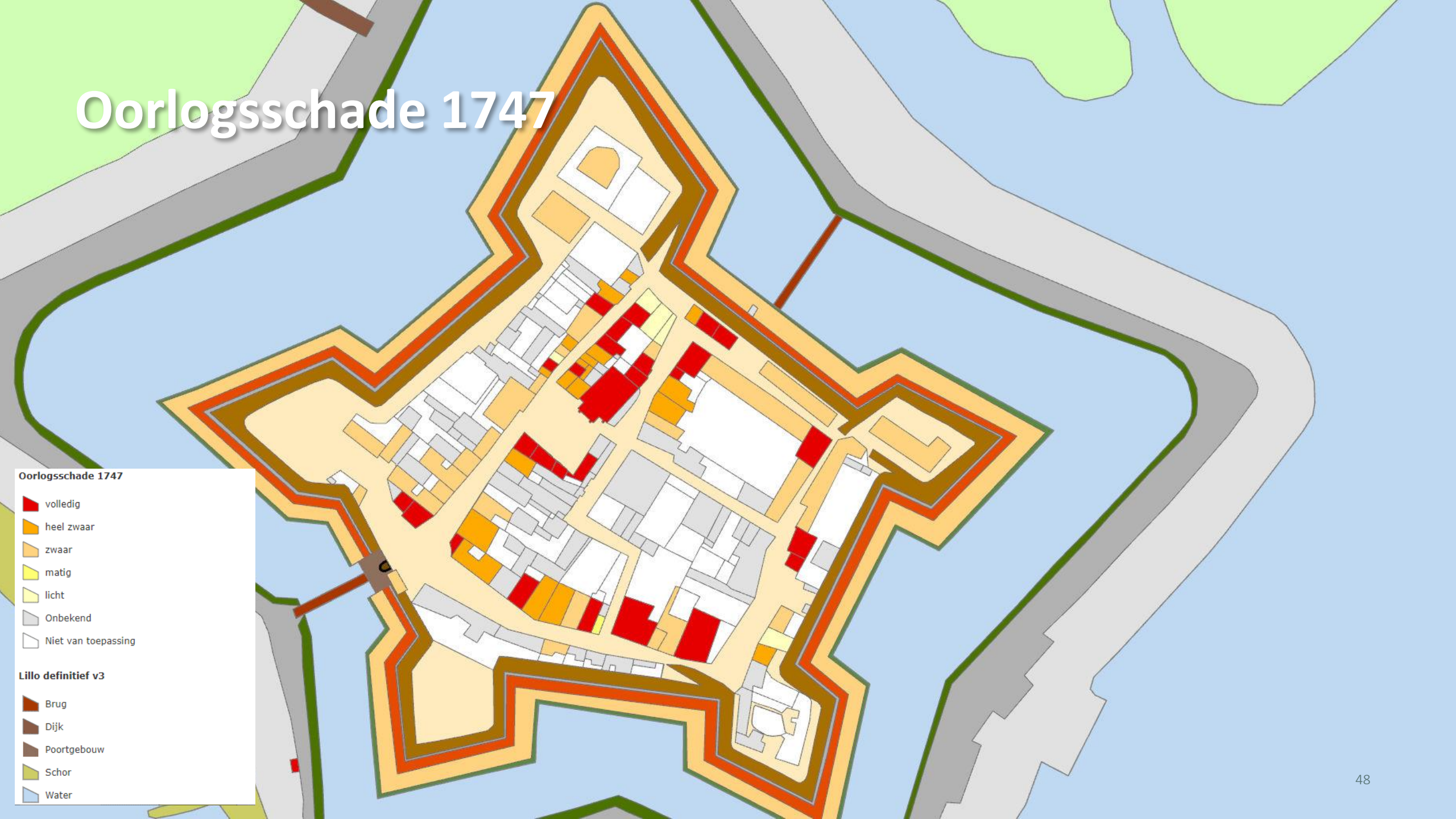

Commiezen
wachthuis

Sociale stratificatie 1738

Oorlogsschade 1747

Oorlogsschade 1747

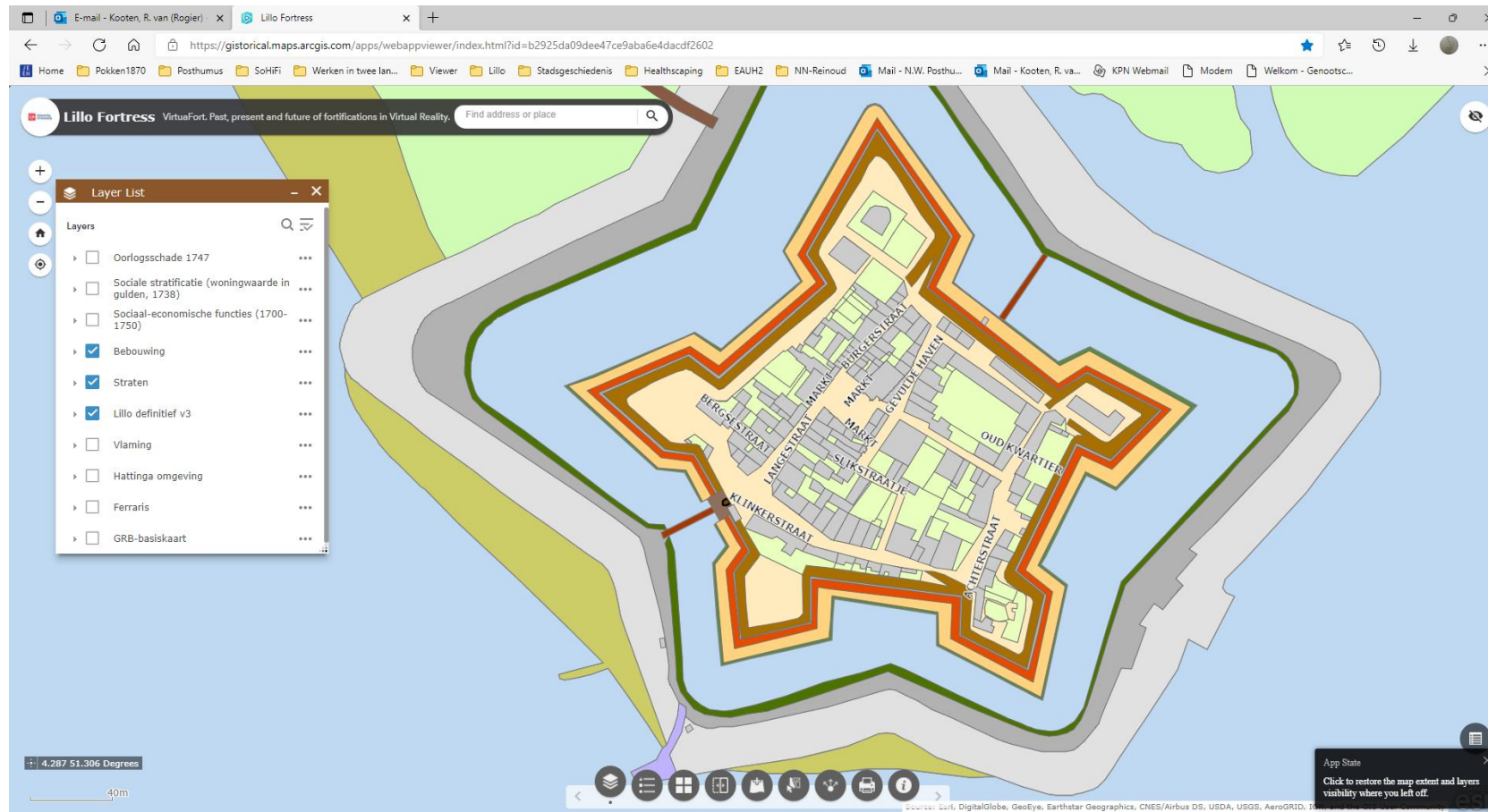
- volledig
- heel zwaar
- zwaar
- matig
- licht
- Onbekend
- Niet van toepassing

Lillo definitief v3

- Brug
- Dijk
- Poortgebouw
- Schor
- Water

Publicatie: webviewer

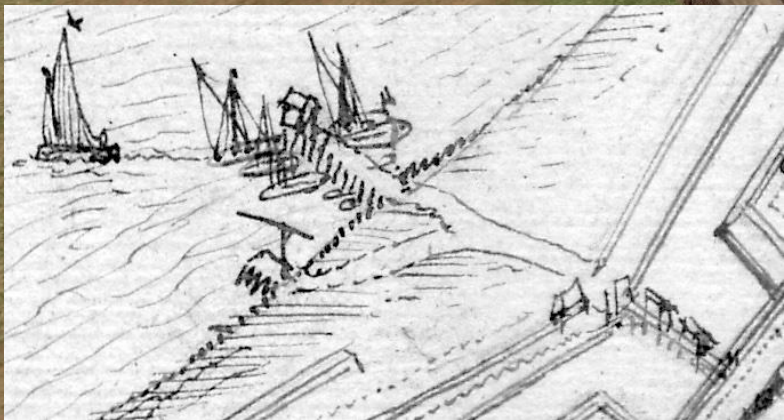
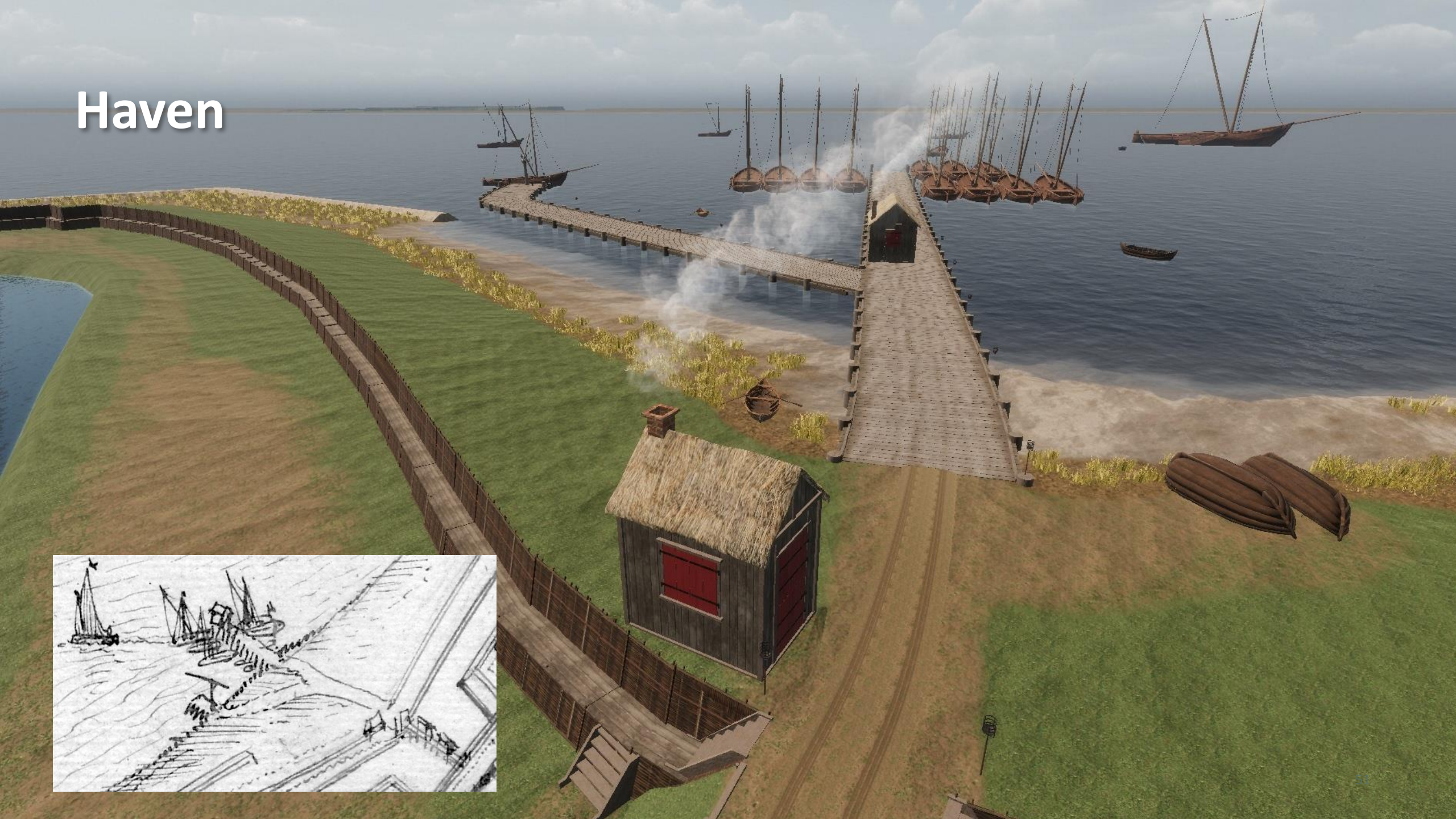

Vertaling naar VR

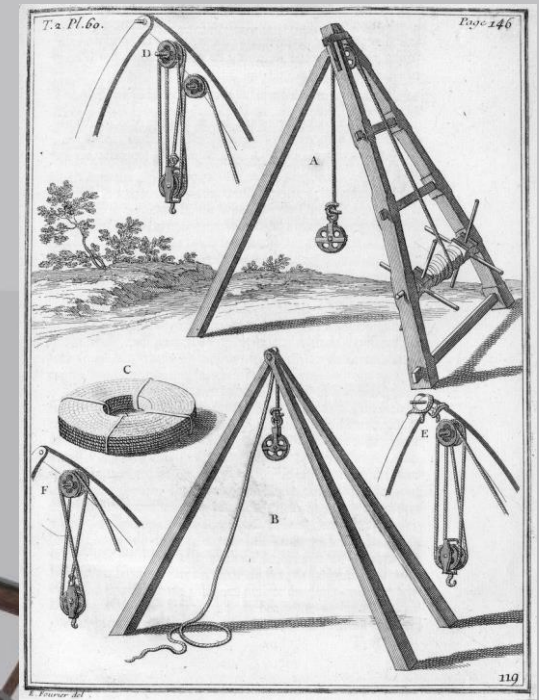
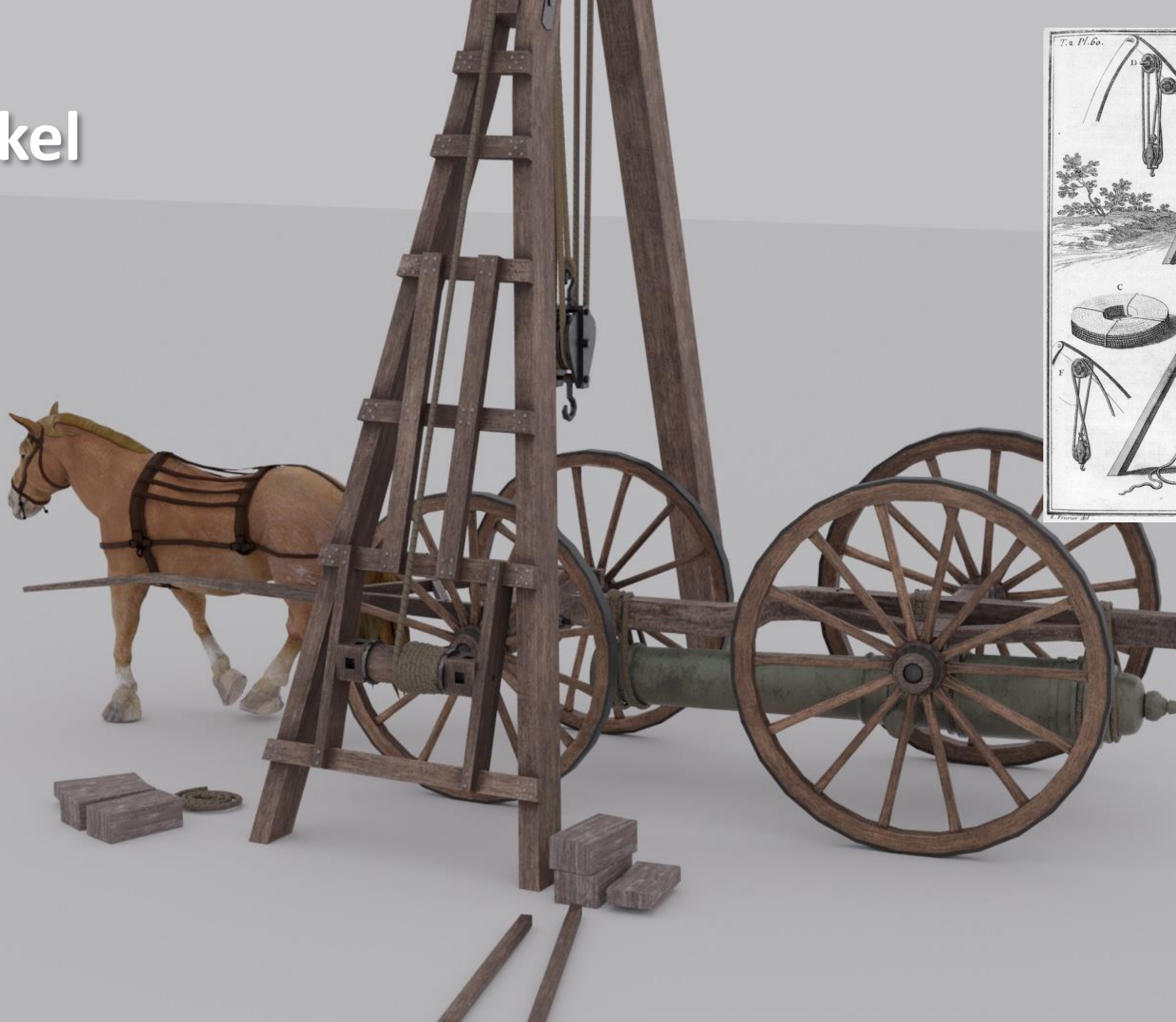
- **Historisch-ruimtelijke informatie (UA)**
- **3D-model (Visual Dimension)**
  - Integratie 3D masterplan
  - Heden: fotografie
  - Verleden: 3D-reconstructie
  - Texturen/vegetatie
- **Uitbreiding VR system (VD)**
  - Geanimeerde objecten
  - Visuele effecten

Haven

Driepikkel

Protestantse kerk

<http://heritage.visualdimension.be/FortLillo/>

Toekomst?

Conclusies

1. Teletijdmachines bestaan niet
2. Nieuwe digitale methoden kunnen het verleden wel op andere manieren verkennen
3. Met behulp van GIS kunnen historische kaarten gesitueerd worden én kunnen historische gegevens ‘verruimtelijskt’ worden
4. De hierbij gegenereerde gegevens kunnen gebruikt worden om de geschiedenis van – bijvoorbeeld versterkt – erfgoed op nieuwe manieren publiekelijk te maken

Dank voor uw aandacht!

iason.jongepier@arch.be

Prof. dr. Iason Jongepier

Algemeen Rijksarchief - Universiteit Antwerpen

